ST. LOUİS'İN HAÇLI SEFERİ ESNASINDA MISIR VE SURİYE'DE SİYASİ DURUM (1248-1254)

Abdullah Mesut AĞIR*

Özet

Bu makale Fransa Kralı IX. St. Louis'in 1248 yılında tertip ettiği Haçlı Seferi esnasında Mısır ve Suriye'deki siyasi durumu, seferin Müslümanlar üzerindeki tesirlerini ve siyasi sonuçlarını konu edinen bir çalışmadır. Bu kritik devrede Mısır ve Suriye'de hakim durumda bulunan ve Selahaddin Eyyûbî zamanındaki parlak günlerinden oldukça uzak olan Eyyûbiler, siyasi ve iktisadi bakımdan oldukça kötü bir durumda olup son zamanlarını yaşamaktaydı. Bu durumdan istifade etmek isteyen Fransa Kralı, 1245 Lyon Konsilinde yeni bir Haçlı Seferine çıkmanın gerekliliği konusunda kararın alınmasından sonra Mısır üzerine yürüdü. Taraflar arasında süregelen şiddetli çarpışmalar neticesinde bilhassa Baybars el-Bundukdârî kumandasındaki Bahrî Memlûkların gayretleriyle Fransızlar yenilgiye uğratılırken, Kral St. Louis de esir edildi. Fakat bir süre sonra fidye karşılığında serbest bırakıldı. Eyyûbî hanedanı bu siyasi başarıya rağmen Mısır'daki egemenliğini koruyamayacak, çarpışmalar esnasında gösterdikleri parlak başarılar neticesinde şöhretleri artan Bahrî Memlûklar, iktidarı Eyyûbîlerden devralacaklardı.

Anahtar Kelimeler: St. Louis IX, VII. Haçlı Seferi, Dimyat, Turanşah, Bahrî Memlûklar, Joinville

POLITICAL SITUATION IN EGYPT AND SYRIA DURING THE CRUSADE OF ST. LOUIS (1248–1254)

Abstract

This article is concerned with the political situation in Egypt and Syria during the Crusade of St. Louis IX in 1248 and with the effects of the campaign on Muslims and its political results. Ayyubids, who were dominant in Egypt and Syria in this term though considerably away from the glorious days under Salahaddin Eyyûbî, were in a bad situation in political and the economic terms, nearing the edge of collapse. The French King of the time, who wanted to benefit from this opportunity, marched over Egypt after a decree had been made about the necessity of a new campaign at Lyon Council in 1245. As a result of the intense battles between the two parties, French Army was defeated and St. Louis was captured especially by means of the remarkable endeavor of Bahrî Mamluks led by Baybars al-Bundukdârî. After

* Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih/Ortaçağ Anabilimdalı, Doktora Öğrencisi, İZMİR, e-posta: mesutagir@hotmail.com

 ISSN: 1308-2922

a short time, however, he was set free in return for a ransom. Despite this povvlitical achievement and victory, Ayyubid Dynasty could not save its dominance over Egypt and thereupon, Bahrî Mamlûks, who had already gained reputation for the victorious achievements that they displayed during the battles, took over the power from the Ayyubids.
Key Words: St. Louis IX, 7th Crusade, Damietta, Turanşah, Bahri Mamluks, Joinville

1. GİRİŞ

1096-1270 yılları arasında Avrupalı Katolik Hıristiyanların, Papanın çeşitli vaatleri ve talebi üzerine Müslümanların hâkimiyeti altında bulunan Ortadoğu topraklarında askeri ve siyasi kontrolü kurmak için düzenledikleri askeri akınlar olarak tanımlayabileceğimiz Haçlı Seferleri; siyasi, sosyal, ekonomik ve dini sonuçları itibariyle gerek Türk ve İslâm tarihi açısından gerekse de Avrupa tarihi açısından hayati bir öneme sahiptir. Haçlı seferleri, dünya devletleri ve kültürlerinin şekillenmesinde rol oynayan önemli etkenlerden biridir. Bu seferler, genelde İslâm inancına özelde ise Anadolu'da, Mısır ve Suriye'de Hıristiyan ve Avrupa milletlerinin hâkimiyetini gerçekleştirme hedefine dayanır. Sebepleri itibariyle değerlendirildiğinde siyasi, sosyal ve ekonomik etkenlerin baskın olduğu bu seferleri, bazı Batılı bilim adamları yalnız dini düşüncenin etkisine bağlamaktadırlar. Oysaki dönem itibariyle kiliselerin tahakkümünde bulunup doğuyla arasına demir perde çeken, her türlü gelişmeye kapalı olan ve yoksulluk içinde bulunan Avrupalıların bu seferleri para, ganimet ve zenginlik ümitleri ile gerçekleştirdikleri şüphesizdir. Pek tabiî ki seferlerin başarıya ulaşması için de din kamçılayıcı bir faktör olmuştur. Ancak bu hedeflere rağmen, en çok zarar gören taraflardan biri de seferleri yapanlar olmuştur (Demirkent, 1992: 525). III. Haçlı Seferiyle birlikte Kudüs'ü Haçlı hâkimiyetinden kurtaran ve takip ettiği mükemmel siyasetle Suriye Haçlı devletlerini darmadağın eden Selahaddin Eyyûbî devrinden sonra bile bölgedeki Haçlı yapılanmaları, hinterlantları on mili geçmeyen birkaç limanı ellerinde tutmayı başarmışlardı ki bunda Arslan Yürekli Richard'ın gayretleri söz konusuydu. Buna ilaveten Batı Avrupa'daki ekonomik gelişmeler Suriye'deki Latin hâkimiyetinin devamına önemli katkıda bulunmuş, Avrupa'nın yeni zenginliğinin bir kısmı onları ayakta tutmak için transfer edilmişti.

13. yüzyılda tertip edilen Haçlı seferlerinin genel karakterine bakılacağı zaman Kudüs'ün yeniden ele geçirilmesi ve Latin Krallığının güvenliği bir yüzyıl boyunca Papalığın odak noktası olacaktı (Humreys, 2007: 360-361). Fransa Kralı St. Louis'in Mısır'a

düzenlediği Haçlı seferinin[1] daha önce tertip edilmiş olan seferlere nazaran ayrı bir yeri ve önemi vardır. Her şeyden önce Kral St. Louis'in bu seferdeki amacı Dimyat'tan hareketle Mısır'ı ele geçirmekti. Bu dönemde Mısır ve Suriye'de hükmeden Eyyûbîler, gerek hanedan üyelerinin birbirleriyle olan çekişmesinden gerekse de Ortadoğu topraklarında yuvalanmış Haçlı kontluklarının icraatlarından dolayı zor durumda olup son zamanlarını yaşamaktaydı. Bölgedeki tek otorite olan Eyyûbîlerin eski günlerinden uzak olması ve bu devletin ortadan kaldırılmasıyla Kudüs'ün kapılarının ardına dek açılacağının bilincinde olan Fransa Kralı, Avrupa'dan da sağladığı destekle yakaladığı bu fırsatı değerlendirmek istedi. Nihayetinde taraflar arasında süre gelen çarpışmalar neticesinde Fransızlar hüsrana uğrayacak ve geri çekilmek mecburiyetinde kalacaklardı. Bu zafere rağmen Eyyûbî devleti Mısır'daki siyasi üstünlüğünü koruyamayacak, St. Louis ve şövalyelerine karşı büyük kahramanlıklar gösterip Haçlıları geri çekilmeye mecbur bırakan Baybars el-Bundukdârî[2] komutasındaki Bahrî Memlûklar Mısır'da iktidarı Eyyûbîlerden devralacaklar ve Mısır ile Suriye'de Memlûk egemenliğinin hâkim olduğu yeni bir süreci başlatacaklardı. VII. Haçlı seferi, sonucu itibariyle Mısır'daki siyasi iktidarın Eyyûbîlerden Memlûklara geçmesi şekliyle el değiştirmesi açısından da büyük önem arz eder.

2. VII. HAÇLI SEFERİ ÖNCESİ MISIR VE SURİYE'DE SİYASİ DURUM

VII. Haçlı seferinin odaklanacağı Mısır'a hâkim durumda bulunan Eyyûbîler dönem itibariyle siyasi ve iktisadi bakımdan kötü bir vaziyetteydi. Eyyûbî Sultanı el-Melik el-Kâmil Nâsır ed-Dîn

[1] VII. Haçlı Seferi.

[2] Sultan Kutuz'un yerine, 1260 senesinde sultan olan ve 1277 yılına kadar hükümranlık süren Memlûk Sultanı Baybars'ın, Eyyûbî Hanedanının iktidardan uzaklaştırılıp, Türk Memlûklarının iktidarı ele geçirmelerinde birinci derecede rolü oldu. Baybars, 1260'ta Moğollara karşı gösterdiği başarıdan da güç alarak Sultan Kutuz'dan Halep Nâipliğine tayin edilmesini istedi. Ancak Kutuz, Baybars'ın bu isteğini reddetti. Bu hal üzerine Baybars, Kutuz'dan intikam almak amacıyla an kollamaya başladı ve Sultan Kutuz'un avlanmak maksadıyla karargâhtan uzaklaştığı bir esnada yanına topladığı yandaşlarıyla onu öldürdü ve sultan oldu, daha detaylı bilgi için bkz. Şerefüddin Yaltkaya, **Baypars Tarihi**, T.T.K. Yay., Ankara 1941; 'Abd el-Fettâh 'Aşûr, **ez-Zâhir Baybars**, Kahire 1963; Shai Har-El, **Struggle for Domination in the Middle East**, Leiden 1995, s. 31; Kazım Yaşar Kopraman, "Mısır Memlukleri(1250-1517)", **Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi**, c. 6, İstanbul 1992, 456.

 ISSN: 1308-2922

Muhammed'in 10 Mart 1238'de Dimeşk'te ölümünün hemen ardından el-Melik el-'Âdil Seyf ed-Dîn Ebû Bekr Kahire'de tahta oturdu (Bohn, 1848: 535). Kendisi Eyyûbîlerin de 6. hükümdarıydı (Makrîzî: 'Âşûr, 1970: 267). El-Melik el-'Âdil Seyf ed-Dîn (II. el-'Âdil), devlet otoritesini sağlayacak bir kabiliyete sahip değildi. Daha henüz tahta geçmesine rağmen kendisini içkiye ve eğlenceye verdi. Yeni sultanın bu halinden rahatsız olan ve onu ayıplayan devletin ileri gelenleri ve ümeradan bazı kimseler çeşitli bahanelerle sürgüne gönderilirken, onların yerine el-Melik el-'Âdil Seyf ed-Dîn'in bu haline daha hoşgörülü davranacak olan emirler tayin edildi. Onları kazanmak için de babasının zorluklarla zenginleştirdiği hazineyi tüketmekten çekinmedi (Makrîzî: 'Âşûr, 1970: 272). En sonunda ümeranın, el-Melik es-Sâlih Necm ed-Dîn Eyyûb'u tahta geçmesi hususunda teşvik etmesi üzerine harekete geçen Necm ed-Dîn 3 Mayıs 1240'ta ordusuyla beraber Kahire'ye girdi ve kendisini Mısır ve Suriye'nin yeni hükümdarı olarak ilan etti. Kötü idaresi ve müsrifliği sebebiyle de el-Melik el-'Âdil Seyf ed-Dîn, 2 yıl 8 günlük sultanlığından sonra Kahire kalesine hapsedildi. 1246 yılında da öldürüldü ki onun öldürülmesi Eyyûbiler arasındaki saltanat mücadelesi sırasında işlenen tek ve istisnaî cinayettir (Makrîzî: 'Âşûr, 1970: 267; Bohn, 1848: 536; Çıbâr, 1994: 188; Şeşen, 1992: 380).

Ümeranın ittifakıyla tahta çıkan Sultan el-Melik es-Sâlih Necm ed-Dîn Eyyûb iktidarı devraldığında ekonomik durum çok kötüydü. Bu hal üzerine ilk iş olarak, kardeşinin iktidarı zamanında ekonomik işlerden sorumlu olan devletin ileri gelenlerini huzuruna toplayan Sultan Necm ed-Dîn, kardeşinin iktidarı devrinde devlet hazinesinden her kim ne kadar para almışsa onları geri iade edeceklerini aksi takdirde emre itaat etmeyenlerin bunu başlarıyla ödeyeceklerini bildirdi. Bu emirle birlikte devlet hazinesine 758.000 dinar ve 2.300.000 dirhem girdi (Makrîzî: 'Âşûr, 1970: 267; Bohn, 1848: 536). Her ne kadar ekonomik durum bir nebze düzeltilmişse de halen daha Eyyûbîlerdeki merkezi idarenin beylikler üzerindeki otoritesi zayıf durumdaydı. Öyle ki zaman zaman bu beylikler Haçlı kontluklarıyla birleşip merkezi otoriteye baş kaldırıyorlardı. Sultan Necm ed-Dîn, iktidarı iyice eline aldıktan sonra kendisine muhalif olan komutan ve askerleri tasfiye edecek ve Haçlı kontluklarına karşı mücadele ederek bu durumla baş etmeye çalışacaktı (Şeşen, 1992: 380). Tahta çıktığı ilk dönemlerde kendisini uğraştıran dâhili meselelerin başında Dimeşk Hâkimi İmâd ed-Dîn'in[3], otoriteye karşı

[3] Sultan el-Melik es-Sâlih Necm ed-Dîn devrinde Eyyûbîlerdeki merkezi idarenin beylikler üzerindeki otoritesi daha da zayıftı. Bu dönemde

Franklarla işbirliğine gitmesi ve akabinde savaşla neticelenecek olan olaylar zinciri gelir. Şöyle ki, yeni sultanın iktidarından rahatsız olan Emir İmâd ed-Dîn, Sultan Necm ed-Dîn'in kendisini bulunduğu şehrin nâipliğinden atacağı korkusuyla hileye başvurarak ilk önce es-Sâlih Necm ed-Dîn Eyyûb'a bağlılıktan vazgeçti ve hutbeyi Anadolu Selçuklu Sultanı Gıyas ed-Dîn Keyhüsrev adına okutarak onun desteğini almayı düşündü. İhanetinin cezasının ne olduğunu iyi bilen İmâd ed-Dîn, bu tedbiri de güvenliği için yeterli bulmadığından dolayı Suriye'de bulunan Franklarla da ittifak yapmaktan çekinmedi (Şeşen, 1992: 383). Dolayısıyla Franklar bu yolla Eyyûbîlerin iç meselelerine doğrudan müdahil olmuş oluyorlardı. Taraflar arasında akdedilen anlaşmaya göre Emir İmâd ed-Dîn Filistin'in sahil bölgelerini Safed[4], Şakîf Arnûn Kalelerini ve dönem itibariyle Müslümanlarla Franklar arasında ortak bölge olan Saydâ[5], Taberiyye[6] ve Cebel-i Âmile'yi[7] Haçlılara vermeyi taahhüt ediyordu ki bunların hepsi Selahaddin Eyyûbî tarafından fethedilmişti (Şeşen, 1992: 384). İttifak gereği bu mevkilerin Haçlıların eline geçmesi onların stratejik mevkilerde yeni üstler elde etmesi anlamına da geliyordu. Aynı zamanda İmâd ed-Dîn, Frankların diledikleri zaman Dimeşk'e gelip burada silah satın almaları hususunda da onlara ayrıcalık tanıdı. Bu anlaşma pek tabiî ki Müslümanları mutsuz etti. Zira onlar bir Müslüman şehrinde Franklara silah satılmasından dolayı duruma öfkeleniyordular. Öyle ki günün birinde bunlar kendilerinden aldıkları silahlarını Müslümanlara

---

Dimeşk'te hâkim durumda bulunan İmâd ed-Dîn İsmail karışıklıklardan istifade ederek mezkûr beldedeki hâkimiyetini güçlendirdi, Franklarla bazı nâibleri de yanına çekerek merkezi otoriteye baş kaldırdı. Onun merkezi otoriteden çekinerek Franklarla ittifak kurması Müslümanların tepkisine sebebiyet vermişti, daha detaylı bilgi için bkz. Pervez Atabekî, **Târihi Eyyûbîyan**, Tahran 1955, s. 196; C. Cahen, "Ayyubids", **E.I.**, I, Leiden 1979, s. 804.

[4] Safed: Yukarı Celîle'de Akkâ'nın 50 km. doğusunda ve Taberiyye gölünün kuzeyinde deniz seviyesinden 500 m. yüksekte kurulmuş olan şehir, bkz. J. H. Kramers, "Safed", **İ.A.**, M.E.B., c. 10, İstanbul 1980, s. 48; Yâkût el-Hamavî, **Mu'cam el-Buldân**, c. III, Leipzig 1866-1870, s. 399.

[5] Saydâ: Akdeniz kıyısında Lübnan'ın güney bölgesinin merkezi olan şehir. Eski adı Sidon olup batıda bu ismiyle anılır, bkz. P. Schwarz, "Saydâ", **İ.A.**, M.E.B., c. 10, İstanbul 1964, s. 260; Yâkût, **Mu'cam**, c.III, s. 439.

[6] Taberiyye: İsrail'de, Taberiyye Gölünün batı tarafında bulunan bir şehirdir, L. Huart, ", **İ.A.**, M.E.B., c. 11, İstanbul 1970, s. 599.

[7] Lübnan'da bir şehir, bkz. Shahi Ahmadov, **Azerbaycan'da Şiiliğin Yayılma Süreci**, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilimdalı, Ankara 2005, s. 38.

 ISSN: 1308-2922

çevirebilirlerdi (Cevzî: Sevim, 1951: 741; Makrîzî: 'Âşûr, 1970: 303-304; Bohn, 1848: 537). Emir İmâd ed-Dîn bir süre sonra Mısır ile savaşmaya karar verdi ve tarafına çektiği kuvvetlerini müttefiki olan Frankların kuvvetleriyle birleştirdi. Bu durumdan haberdar olan Sultan Necm ed-Dîn, büyük bir birliği Akkâ'ya yolladı. İki taraf burada savaşa tutuştular. Fakat Mısır kuvvetleri, Franklarla işbirliği yapmış olan Dimeşk Müslüman askerleriyle anlaşarak onları Franklardan ayırdılar. Böylelikle yalnızlığa itilen Franklar bu durum karşısında şaşkına uğradılar. Bu şaşkınlıkla etkisiz bir savunma gösterdiler. Sonuç olarak da bunlardan pek çoğu katledildi. Esir edilenler ise zincirlenerek Kahire'ye gönderildi (Makrîzî: 'Âşûr, 1970: 305; Atabekî, 1955: 203-205).

Bu olaydan bir süre sonra Franklardan bir gurup Filistin'in bazı bölgelerini talan ederek halktan pek çok kimseyi esir ettiler ve tarifi imkânsız eziyetlerde bulundular ki bu, 1244-45 yılları arasında Emir İmâd ed-Dîn ve Sultan Necm ed-Dîn arasında yoğun görüşmelerin sürdüğü döneme tesadüf etmektedir. Her ne kadar İmâd ed-Dîn, Sultan Necm ed-Dîn adına hutbe okutup para bastırdıysa da taraflar arasında istenilen uzlaşma sağlanamadı. Zira Sultan Necm ed-Dîn güvenmediği Dimeşk emiriyle anlaşma taraftarı değildi. Sultanın kendisine itimat etmediğini bildiğinden olsa gerek ki Emir İmâd ed-Dîn ise Franklarla yeni bir anlaşma akdetti (Bohn, 1848: 537). Buna göre O, Kudüs'ü, Taberiyye'nin tamamını ve Askalân'ı[8] Franklara verdi. Bu şehirlerin Franklara geçmesinden sonra onlar, Taberiyye ve Askalân kalelerini müstahkem hale getirdiler, Mescid el-Aksa'da meskûn bulunan Müslümanları Kudüs'ten çıkardılar, şehrin içine bir kilise inşa ettiler ve minarelere çan taktılar (İbn Tagriberdi: Tarhan, b.t.y.; 322; Makrîzî: 'Âşûr, 1970: 314-315; Bohn, 1848: 538).

Emir İmâd ed-Dîn ile anlaşmaya meyilli olmayan Sultan Necm ed-Dîn ise buna karşılık Moğollar tarafından batıya doğru itilen ve el-Cezîre ile Kuzey Suriye bölgesinde bulunan Harezmli Türkler ile anlaşarak onları tarafına çekti.[9] Bu suretle sayıları on bini bulan Harezm askerleri, üç komutanın kumandasında iki kol halinde Fırat'ı

[8] Askalân: Yafa'nın 60 km. güneybatısında bulunan bu şehir, Tevrat'ta Aşkelon adıyla geçer. Roma ve Hıristiyanlık devirlerinde dinî ve ticarî hayatta önemli bir yere sahip olan Filistin'in önde gelen şehirlerinden biri idi. *"Suriye'nin Gelini"* lakabıyla meşhur olan Askalân Müslümanların en son fethettikleri Suriye şehirlerindendir, bkz. Mustafa Fayda, "Askalân", **İ.A.**, T.D.V., c.3, İstanbul 1991, s. 487.

[9] Demirkent, *a.g.m.*, 542.

geçerek ilerlediler. Harezm kuvvetlerinden bir kol Baalbek[10] diğer kol ise Dimeşk üzerinden geçtikleri yerleri yağmalayarak Filistin'e vardılar. Buraya vardıklarında Frankları kılıçtan geçirerek Kudüs'ü onların elinden kurtardılar, Hıristiyanlara ait kiliseyi ve kutsal yerleri tahrip ettiler, Frank mezarlarını açtılar, cesetleri çıkardılar ve yaktılar (Bohn, 1848: 538; Şeşen, 1992: 384).

2.1. El-Harbiye Savaşı (1244)

Bu savaş, Suriye'yi kontrol altına almak isteyen ve bu amaçla Harezmlileri tarafına çeken Eyyûbî Sultanı es-Sâlih Necm ed-Dîn Eyyûb ile sultanın bu düşüncesine muhalif olan Eyyûbî hanedanından Halep Nâibi Selâhaddin Yusuf, Humus Nâibi Mansûr İbrahim ve Dimeşk Nâibi İmâd ed-Dîn İsmail ile bunların taraflarına çektiği Haçlılar arasında 1244 yılında vuku bulan büyük bir savaştır. Harezmlilerin yukarıda bahsi geçen başarısından hoşnut olan Sultan Necm ed-Dîn, onlara çok kıymetli elbiseler ve hediyeler gönderdi ve savaşın kazanılması durumunda kendilerine Dimeşk'i vermeyi taahhüt etti. Bir süre sonra Sultan Necm ed-Dîn, en gözde memlûklarından olan ve cesaretiyle tanınan Emir Rukn ed-Dîn Baybars el-Bundukdârî komutasındaki bir orduyu Gazze'ye gönderdi. Mezkûr beldeye varan Baybars burada Harezm kuvvetleriyle birleşti. Diğer taraftan Emir İmâd ed-Dîn, Emir el-Mansûr ile birlikte harekete geçerek Akkâ'ya doğru ilerlediler ve buradaki Haçlı kuvvetleriyle birleştiler (İbn Tagriberdi: Tarhan, b.t.y. 322). Kerek[11] Naibi Emir en-Nâsır Davud da Emir el-Mansûr'un yardım çağrısı üzerine Dimeşk'ten topladığı bazı kuvvetlerle bu orduya dâhil oldu. Tarihte ilk defa Müslümanlarla Haçlıların karışımından oluşan böylesine bir ordu da bu şekilde vücuda gelmiş oluyordu. Haçlılar, ordunun sağ kanadında yer alırken, Emir en-Nâsır Davud sol kanadı kumanda ediyor, Emir el-Mansûr ise merkez kuvvetlerinin başında yer alıyordu. İki taraf Gazze yakınlarındaki bir mevkide karşı karşıya geldi. Savaş esnasında Mısır askerlerinin firarına rağmen Harezmliler, düşman kuvvetlerini yenilgiye uğrattı (Jackson, 2007: 17). Ordunun sol kanadında bulunan

[10] Baalbek: Lübnan'ın Bikâ vadisinde, Anti Lübnan dağlarının batı eteğinde bulunan, denizden yaklaşık 1200 m. yükseklikte kurulmuş olan şehir, bkz. İdris Bostan, "Ba'lebek", **İ.A.**, T.D.V., c.5, İstanbul 1992, s.9.

[11] Kerek: Ürdün'de kalesiyle meşhur tarihi bir şehir. Lut gölünün 15 km. kadar doğusunda, denizden 1000 m. yükseklikteki Kerek platosunun çok sarp bir kesiminde kurulmuş olup adı Âramîce karha "şehir" kelimesinden gelir, bkz. Mustafa Bilge, "Kerek", **İ.A.**, T.D.V., c. 25, Ankara 2002, s. 278; Yâkût, *Mu'cam*, c. IV, s. 262.

 ISSN: 1308-2922

Kerek Naibinin adamı Zâhir yakalanarak esir alındı. Arda kalan Frank kuvvetleri ise birkaç başarısız savunma girişiminden başka bir şey yapamadılar. Taraflar arasında vuku bulan bu savaşta bin beş yüz süvari ve on bin yayadan oluşan Haçlı ordusu imha edildi. Savaşın ertesi günü muharebe alanını gidip gezen Sıbt b. El-Cevzî savaşın ne denli büyük olduğunu şu dikkati şayan sözleriyle belirtmiştir: *"İslâm tarihinde Nûr ed-Din ve Selâhaddin dönemlerinde bile, böyle bir savaş olmadı. Ertesi günü savaş alanına vardığımda öldürülenleri sayıyorlardı. Otuz binden fazla olduklarını söylediler"* (Cevzî: Sevim, 1951: 741; Şeşen, 1992: 384). Emir el-Mansûr ise maiyetinde canını kurtaran birkaç askerle beraber Dimeşk'e döndü. Harezmliler bu savaşta bir hayli ganimet elde ettiler (Makrîzî: 'Âşûr, 1970: 267; Atabekî, 1955: 21; Bohn, 1848: 538-539). Zaferden çok hoşnut olan Sultan Necm ed-Dîn şenlikler yapılmasını emretti. Kahire halkı da bu zafer müjdesini davul sesleri eşliğinde çığırtkanlardan aldılar. Şehir ve kalesi birkaç gece ışıklarla aydınlatıldı. Esir edilip sonra da kafaları kesilen düşmanların Kahire'ye gönderilen başları bir süre şehrin kapısına asıldı ve teşhir edildi. Hayatta kalıp develere bağlanarak Kahire'ye gönderilen tutsak Franklarla birlikte Suriye ordularının komutanlarından Zâhir b. Sungur da halka teşhir edildikten sonra hapse atıldılar.

Bu zaferin ardından Sultan Necm ed-Dîn, Emir Baybars ve Emir Ebû Ali'ye Askalân'a gitmelerini ve şehri ele geçirmelerini emretti. Fakat bu şehir müstahkem olup çok iyi korunuyordu. Bu sebepten Baybars, Askalân şehrine yakın bir mevkide kaldı ve Ebû Ali ise Nablus'a[12] doğru ilerledi. Sultan Necm ed-Dîn'in diğer emirleri ise Gazze'yi, Kudüs'ü, Halîl'i,[13] Beyt Cebrîl'i[14] ve Gaur Vadisini[15] ele geçirdiler. Bu suretle Emir en-Nâsır Davud Kerek ve Belkâ dışında kalan tüm topraklarını kaybetmiş oluyordu ve sultanın böylelikle

[12] Nablus: Kudüs'ün kuzeyinde, 881 m. yükseklikteki Tûr ile yüksekliği 940 m. olan Selîmîye dağları arasında kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda uzanan bir vadide kurulmuş olan şehirdir, bkz. Şit Tufan Buzpınar, "Nablus", **İ.A.**, T.D.V., c. 32, İstanbul 2006, s. 265; Yâkût, **Mu'cam**, c. V, 248-249.

[13] Halîl: Filistin'de Hz. İbrahim ve ailesinin mezarlarının bulunduğu tarihi şehir olup Batı Şeria'da, Kudüs'ün 55 km. güneybatısı ile Gazze'nin 55 km. doğusunda mümbit bir arazi üzerinde yer alan şehirdir, Mustafa Bilge, "Halîl", **İ.A.**, T.D.V., c. 15, İstanbul 1997, s. 305.

[14] Dimeşk'te bulunan belde, bkz. İbrahim Ethem Polat, "Arap Edebiyatı Penceresinden Ortaçağ'da Haçlı Seferlerine Karşı Türklerin Mücadeleleri", **Nüsha**, Yıl:4 Sayı: 13, Bahar (2004), s. 17.

[15] Suriye'de, Kudüs ve Dimeşk arasında bir yer, bkz. Yâkût, **Mu'cam**, c.III, s. 822.

sultanın Suriye toprakları üzerindeki hâkimiyeti kuvvetlenmiş oluyordu (Makrîzî: 'Âşûr, 1970: 318). 1247'de, Emir Fahr ed-Dîn, Franklardan Taberiyye ve Askalân şehirlerini almayı başardı. Bu sene Frankların pek çok kayıp verdiği bir dönem oldu. 1248 senesinde ise Sultan Necm ed-Dîn Remle[16] üzerinden Mısır'a dönmeye karar verdi. Fakat bir süre sonra vücudunda çıkan bir apsenin çıbana çevirmesi neticesinde rahatsızlandı. Yine de bu hastalığına rağmen seferine devam etti ve Kahire'ye ulaştı. Daha henüz dâhili meseleler hal olmuştu ki bu defa da Suriye'den gelen haberler devletin yeni sorunlarla karşı karşıya kalacağının sinyallerini veriyordu. Buna göre Fransızlar, Mısır'ı işgal etmeye hazırlanıyorlardı (Şeşen, 1992: 387-388).

3.FRANSA KRALI ST. LOUIS'İN KARAKTERİ ve HAÇLI SEFERİNE KARAR VERMESİ

1226-1270 yılları arasında hüküm süren Kral St. Louis; 1248 yılında hizmetine giren ve Mısır'a olan seferinde kendisine eşlik eden çağdaşı Lord Joinville tarafından günahtan korkan, yoksullara sevgisi olan, liyakat ve dürüstlüğe önem veren, Tanrının uyarılarını dikkate alıp onlardan nasıl faydalanacağı hususları üzerinde düşünen ve ibadetlerini düzenli bir şekilde yapan bir şahsiyet olarak nitelendirilmektedir (Joinville: Kanat, 2002: 55). Hayatı boyunca hiç küfretmemiş, sarayında da küfredilmesini ve kötü söz kullanılmasını yasaklamıştı (Bradbury, 1992: 199). Özellikle St. Louis'in dini yönünün ne kadar kuvvetli olduğu Joinville'ye söylediği şu sözlerle daha iyi anlaşılmaktadır: "*İnanç Akaidi'ne öyle sağlam bir şekilde inanmalıyız ki ne ölüm korkusundan ne de vücuda olabilecek herhangi bir zarardan ötürü sözlerimizle yada eylemlerimizle bu Akaid aleyhinde bir hareket yapmayalım. Düşman öyle kurnazdır ki, insanlar ölürken bazı inanç konuları hakkında şüphe ederek ölsünler diye yapabileceği her şeyi yapar. Çünkü hiçbir surette bir adamı yaptığı iyi işlerden mahrum edemeyeceğini ve ayrıca bir insan inanç içinde ölürse o kişiyi kaybettiğini bilir.*" (Joinville: Kanat, 2002: 55).

St. Louis, 1244 yılında ağır bir hastalığa yakalanmış ve iyi olursa kendini yeni bir Haçlı seferine çıkmaya adamıştı. Hastalığı esnasında Kral Louis Paris'teydi. Rivayet edildiğine göre bu hastalık onu öyle kötü bir duruma düşürmüştü ki onunla meşgul olan hanımlarından birisi kralın öldüğünü söyleyerek örtüyü yüzüne çekmek istedi. Ama yatağın diğer tarafında bulunan eşi, ruhun hâlâ

[16] Remle: Kudüs yolu üzerinde bulunan bir şehirdir, bkz. Yâkût, **Mu'cam**, c. III, s. 399.

 ISSN: 1308-2922

bedeninde olduğunu söyleyerek buna mani oldu. Joinville yine bu duruma değinirken *"Kral, bu iki hanım arasındaki tartışmayı dinlerken Tanrı onun içinden geçenleri gerçekleştirdi ve kısa sürede onu sağlığına kavuşturdu"* şeklinde bir ifade kullanır (Joinville: Kanat, 2002: 74;). Yıl sonuna doğru hastalığını atlatıp iyileşen ve Haçı eline alan kral,[17] 17 Ekim 1244 yılında Harezmlilerin Haçlıları yenilgiye uğrattıkları haberini aldı (Jackson, 2007: 17). Kralın Haçı eline almasının altında yatan sebep ise yakalandığı bu ölümcül hastalığın pençesinden kurtulmasının ardından Tanrıya olan şükran borcunun bir göstergesi olmasının yanında, doğudan gelen bu kötü haberin de etkisiyle adağını gerçekleştirme şevkinin içinde yaratmış olduğu dürtüydü. (Richard, 1992: 87-88). 1245 yılında toplanan Lyon Konsilinde yeni bir Haçlı seferi tertip edilmesi gerekliliği konusunda karar çıkınca da Kral St. Louis, adağını yerine getirmek amacıyla bu seferi gerçekleştirmeye karar verdi. St Louis'in bu seferi üstelenmesinin altında yatan bir diğer önemli etken ise doğudaki Fransız nüfuzunu artırmayı arzulamasıydı. Zira dönem itibariyle Akkâ, İstanbul, Mora, Kıbrıs, Antakya ve Trablus gibi yerlerdeki Haçlı devletçikleri Fransız menşeli hanedanların elindeydi (Şeşen, 1992: 388; Demirkent, 1992: 541).

3.1. St. Louis'in Girişimleri Fransızların Harekete Geçmesi ve VII. Haçlı Seferi

Avrupalıların tertip edilecek olan bu sefer için en büyük müşkülü finansman sorunuydu. Aynı zamanda katılımın büyük olması için de diğer kralların desteğine ihtiyaç vardı. Bu haseple Papa III. İnnocent sefer için kiliseye ödenen vergi gelirinin büyük oranda artırılması hususunda aldığı kararla; Papa IV. İnnocent ise kilise için toplanan vergi gelirlerinin yirmide birini St. Louis'e tahsis etmekle bu sorunu aşmaya çalıştılar. Kralın ve adamlarının baskısı altında bulunan Fransa Kilisesi de, bünyesinde toplanan vergi gelirlerinin onda birini St. Louis'e devretmek durumunda kaldı (Jackson, 2007: 21). Aynı zamanda Papa IV. İnnocent, İngiltere Kralı III. Henry'e ve Avrupa'da bulunan pek çok piskopos ve kardinallere yolladığı mektuplarda onlardan sefere maddi-manevi destek olmalarını istedi

[17] Fransa Kralı St. Louis IX'un Haçı eline alması, yakalanmış olduğu ölümcül hastalığı yenmesinin ardından Tanrıya olan şükran borcunun bir göstergesi olmasının yanında doğudan gelen felaket haberlerinin içindeki sefer aşkını kamçılamasıydı, bu konu hakkında daha detaylı bilgi için bkz.: William Chester Jordan, **Louis IX and the Challange of the Crusade: A Study in Rulership**, Princeton 1979.

(Jackson, 2007: 25-37). 13. yüzyılda doğuya tertip edilen seferlerin içinde en fazla giderin St. Louis'in Mısır'a olan Haçlı Seferine ait olması, kilisenin vergi politikasında ne denli başarılı olduğunu ve bu seferin ne kadar ciddiye alındığını gözler önüne sermektedir. Sefer için sadece kraliyet bütçesinden harcanan toplam miktar 1.500.000 *libreyi* bulurken, bu miktarın üçte ikisi olan 950.000 *librelik* meblâğ kral'ın, Fransa Kilisesini ödemekle yükümlü tuttuğu bağışlardan elde edilmişti (Jordan, 1979: 79, 104). Ruhban sınıfının desteğiyle vücuda getirilen bu ordu St. Louis'in 1270 yılında girişeceği ve yine kilisenin büyük çabalarıyla oluşturan ordudan daha büyüktü (Jordan, 1979: 78-79; Housley, 1986: 163).

Ortadoğu'ya olan bu seferinde Fransa Kralı, Avrupa krallarından en az birisinin kendisine eşlik etmesini arzuluyordu. Özellikle bunlardan birisi olan Norveç Kralı IV. Haakon, 1237 yılında Kudüs için Kutsal Haç'ı eline alarak ant içmiş, fakat hemen akabinde Moğollarla savaşa girişmiş, onların Macaristan'ı yeniden işgal etme olasılığına karşın Papa, Norveç Kralına ettiği yemin karşılığında Ortadoğu yerine Yakındoğu'yu müdafaa etmesine izin vermişti. Bu sebeple Norveç Kralı, St. Louis'e eşlik edemezdi. Papanın bu kararına karşın IV. Haakon'dan ümitli olan Fransa Kralı onunla görüşmüş fakat görüşmelerden herhangi bir netice alınamamıştı (Jackson, 2007: 23). Bir diğer kral olan Alman İmparatoru II. Frederick'in durumu ise ülkesindeki sivil savaştan dolayı belirgin değildi. Şöyle ki, Alman Kralının taraftarlarının Papaya karşı takınmış oldukları düşmanca tavır ve sebebiyet verdikleri olaylar ülkede kaos ortamını beraberinde getirmiş, bundan dolayı da IV. İnnocent, II. Fredrick'i aforoz etmiş ve 1245 yılında toplanan Lyon konsiline onun katılmaması talimatını vermişti. Bu, Fransa kralı için can sıkıcı bir durumdu. Zira daha önce girişilen seferlerde, Haçlıların deniz yoluyla taşınmasında stratejik bir öneme sahip olan Sicilya'da II. Frederick'in dikkate değer bir egemenliği vardı ve Fransızların bu seferinde Almanların desteği hayati bir öneme sahipti. (Strayer, 2005: 487; Tyerman, 1988: 87; Jackson, 2007: 39). Papalığın bu tutumuna ve kendisinin aforoz edilmesine karşın II. Frederick, Regno'da bulunan temsilcilerinden Fransa Kralına atlarla, silahlarla ve Haçlı ordusunun gereksinim duyduğu diğer teçhizatlarla destek verilmesini emretti. Onun bu desteği üzerine St. Louis, Frederick II'ye bir teşekkür mektubu yolladı (Jackson, 2007: 39). Bu sefer için inançları, görüşleri, düşünceleri aynı olmasına ve kendisinin de IX. St. Louis gibi Kutsal Haç'a yemin etmesine karşın İngiltere Kralı III. Henry de IX. St Louis'in desteğini aradığı ama Mısır'a olan bu seferinde onun yanında yer almayan krallardandı ve seferin sonu olan 1254 yılına kadar iki kral bir araya

 ISSN: 1308-2922

gelemeyeceklerdi. Lüks, tantanalı ve şaşaalı bir yaşam için olmadık harcamalar yapan III. Henry'nin bu kutsal gaye için masrafları bahane etmesi anlaşılır gibi değildi. Nihayetinde İngiltere'de sefere gönüllü olmuş birkaç *şövalye*[18] dışında bu ülkeden başka bir ses çıkmadı (Richard, 1992: 66-67). Kral III. Henry de bunların başına üvey kardeşi Gui de Lusignan'ı komutan olarak tayin etmişti. Kısmi yardımların dışında krallardan arzuladığı desteği göremeyen St. Louis, bu defada dikkatini Avrupa'nın çeşitli bölgelerinde bulunan nüfuzlu ve zengin kontlara çevirdi ve onların desteğini aradı. Bunlardan önemli bir vassal olan Kont Saarbüken, hem Fransız asıllıydı, hem de hizmetindeki Joinville'nin kuzeniydi. Varlıklı olan Saarbüken'in desteğinin ardından Venediklilerden bir grup Haçlı da daha önce Fransa Kralının talimatıyla Kıbrıs'a giden Haçlı kuvvetlerine müdahil oldular. Bunlara ilaveten Papa, Kutsal Haç'a yemin etmiş İskoç şövalyelere de mektup yollayarak bu sefer için onların desteğini aradı. Fakat İskoçların bu sefere katılıp katılmadığıyla ilgili kaynaklarda herhangi bir bilgi yer almamaktadır (Jackson, 2007: 24).

Krallığını genişletmek ve diğer Avrupa devletlerine siyasi ve ekonomik alanlarda üstünlük kurmak gibi bir rüyanın peşinde olmak yerine, dini ve manevi duyguların ağır bastığı bir emelin peşinde olmayı ve de Müslümanlar üzerinde üstünlük kurarak Hıristiyanlığın saygınlığını artırmayı yeğleyen IX. St. Louis, bunun için elinden gelen çabayı göstermiş ve tüm imkanlarını bu amaç uğruna seferber etmişti. Sıkıntılı bir hastalık devresi, siyasi arenada devletin karşılaştığı sorunlar ve ülkesinde baş gösteren salgın hastalık ve yiyecek kıtlığı gibi sosyal bunalımlar onun bu sefere olan inancını ve ümidini kırmaya yetmedi. Çok inandığı bu seferi gerçekleştirmek için desteğini aradığı Avrupa'nın barış içinde olması gerekiyordu. İşte bu gayeyle Hıristiyanlık dünyasını bu sefer için birleştirmek ve devletlerarası barışı sağlamak amacıyla pek çok kral arasında köprü oldu (Strayer, 2005: 488; Duby, 1993 :253).

Kralın bu sefere karar vermesinin altında yatan en büyük sebeplerden birisi de Mısır ve Suriye'deki siyasi durumun karışık ve de bu topraklarda siyasi hakimiyeti elinde bulunduran Eyyûbîlerin eski parlak günlerinden uzak olmasıydı. Devlet, varisler arasında bölünmüştü ve birbirine kin duyan her bir hanedan üyesi birbiriyle mücadele halindeydi. Onların bu durumu batıdan gelebilecek olası bir

[18] Ortaçağ Avrupa'sında özellikle de 13. yüzyılın ortasında bir şövalye sadece askeri birliğin komutanı olarak kendisine misyon yüklenmiş bir kraliyet savaşçısı değil; tam aksine onurlu, şerefli, zayıf ve savunmasızlara merhamet eden ve de âlicenapların esin kaynağı idi, bkz.: Jordan, **a.g.e.**, s. 65.

seferde birleşmelerini olanaksız hale getiriyor, bu durum da haliyle Hıristiyanlık âlemi için bir avantaj teşkil ediyordu (Strayer, 2005: 488).

1245 yılında girişilen hazırlıkların tamamlanmasının ardından Fransa Kralı St. Louis, beraberindeki kuvvetlerle 25 Ağustos 1248 yılında Aigues-Mortes'ten gemiye bindi. Kaynaklardan anlaşıldığına göre krala eşlik eden iki bini şövalye on beş bin kişiden müteşekkil donanmanın içinde aynı zamanda madenciler, mühendisler, marangozlar ve işçiler de bulunmaktaydı (Bradbury, 1992: s. 200). 17 Eylül'de daha önce kralın emriyle toplanan Haçlı kuvvetlerinin bulunduğu Kıbrıs'a ulaştı. Sefer hazırlıkları yüzünden kralın adaya gelişinin uzamasından dolayı uzun zamandan beri burada St. Louis'in gelişini bekleyen Haçlılar, Fransa Krallığına pahalıya mal olmuştu. Çünkü, bu uzun bekleyiş esnasında içlerinde John of Monfort, Peter Vendôme ve Burbon Lordu gibi nüfuzlu kontların da bulunduğu Haçlılardan pek çok kişi ölmüş, askerlerin masraflarının karşılanması amacıyla da İtalyan bankerlerden büyük miktarlarda paralar alınmıştı. Belki de bu durumlardan daha vahim olanı ise selefinden çok daha dirayetli bir sultan olan es-Sâlih Necm ed-Dîn Eyyûb'un devletin başına geçerek kontrolü ele alması, ekonomiyi düzeltmesi ve Haçlıların, Mısır'daki bu kötü durumdan istifade etmek adına olan bir avantajlarını kaybetmiş olmalarıydı. Bu talihsizlikleri telafi etmek adına kral ve danışmanları arasında görüşmeler oldu. Çünkü halen daha Avrupa'nın çeşitli şehirlerinden Kıbrıs'a gelmesi beklenen baronlar ve maiyetlerindeki destek kuvvetleri vardı ve bunların da gelişi gecikmişti. Oysaki kroniklerde adada bulunan kuvvetlerin sayılarının elli bine ulaştığından yola çıkan tarihçilerden bazıları bu sayının sefer için yeterli olduğu görüşünü ileri sürmektedirler (Strayer, 2005: 493). Akka'dan gelen son Haçlı birliklerinin de donanmaya dahil olmasından sonra Fransız ordusu Dimyat'a doğru harekete geçti (Strayer, 2005: 494).

Sultan Necm ed-Dîn, yeni bir Haçlı seferi kararının verildiği ve St. Louis'in kuvvetleriyle birlikte harekete geçtiği istihbaratını alınca ülkesini tek başına savunmaya karar verdi. Bu esnada kendisi Eşmum-i Tannah karargâhında bulunmaktaydı ve hasta durumdaydı. Fransızların girişecekleri bu seferleri esnasında saldırıya uğrayacak olan ilk şehir de Dimyat olacaktı. Bu suretle Sultan Necm ed-Dîn şehrin güvenliğini sağlamak için büyük gayretler sarf etti. Şehir silahlandırıldı ve stratejik mevkilere silah depoları kuruldu. Kahire'de bulunan nâibi Hüsam ed-Dîn Ebû Ali'ye de haber yollayarak Dimyat'ın yardımına gemiler göndermesini emretti. Ayrıca Emir Fahr ed-Dîn'e, Dimyat'a gitmesi ve sahilden gelebilecek olası bir baskını

 ISSN: 1308-2922

önlemesi emredildi (Şeşen, 1992: 389) Bunun üzerine Emir Fahr ed-Dîn harekete geçerek Gîze ile Dimyat arasında bulunan bir mevkide ordugâhını kurdu. Sultan Necm ed-Dîn aynı zamanda tüm ümeraya, her kim devlet hazinesinden ödünç para almışsa bunu en kısa zamanda hazineye geri ödemesini emretti (Makrîzî: 'Âşûr, 1970: 326; Bohn, 1848: 541).

4 Haziran 1249 Fransızlar, Kral St. Louis'in emriyle sayısız askerlerle birlikte hızlı bir şekilde sahilden ilerlemeye başladılar. Haçlıların Suriye kolunu teşkil eden Frankların komutanı da Fransız kuvvetleriyle birleşti. Tüm bu kuvvetler Emir Fahr ed-Dîn'in kamp kurduğu sahilin karşı kısmında ordugâhlarını kurdular. Kral St. Louis Dimyat önüne geldiği vakit Sultan Necm ed-Dîn'e aşağıdaki sözlerin geçtiği bir mektup yollamıştı:

"Sen cahil bir adam değilsin. Ben İsa'nın yolunu takip eden Hıristiyanların Prensiyim ve sende Muhammed'e itaat eden bir Müslümansın. Senin gücün beni korkutmuyor. Zaten nasıl korkutabilir ki? Ben ki İspanya'daki Müslümanlara dehşet saçmışım! Onları, bir çobanın koyun sürüsünü güttüğü gibi gütmüşüm. Onların arasındaki en cesur adamları bile mahvetmişim, arkalarında kalan karılarını ve çocuklarını zincire vurup esir etmişim! Onlarsa benden sakınmak için büyük çaba sarf ettiler fakat yine benim elime döndüler. Benim maiyetimde yürüyen askerlerim sadedir, gösterişten uzaktır ve şövalyelerim ise korkunçtur, heybetlidir. Senin bu şiddetli fırtınadan kaçınmak için yalnızca bir çıkar yolun var. Sana Hıristiyanlığı öğretecek olan papazları yanına al, onları kucakla ve haça iman et. Aksi halde seni her yerde takip ederim ve Tanrı da Mısır'ın hâkimi sen misin yoksa ben miyim ona hükmeder!" (Makrîzî: 'Âşûr, 1970: 333-334; Bohn, 1848: 542).

Bu mektubu okumasının ardından Sultan Necm ed-Dîn de Fransız Kralı St. Louis'e, Kadı Bahâ ed-Dîn'in kaleme aldığı bir mektup yolladı. Mektup şu şekildeydi:

"Rahman ve Rahim olan Allah adıyla. Salât ve Selâm Peygamberimiz Hz. Muhammed'e ve Onun Ashâbına olsun! Senin bana yolladığın tehditlerle dolu mektubunu aldım. Ne yazık ki sen çok sayıdaki askerlerinle övünüyorsun. Oysaki sen bizim silahları ne iyi kullandığımızı ve atalarımızın hamaset ve kahramanlıklarına varis olduğumuzu göremeyecek kadar cahil bir adam mısın? Hiçbir kimse yoktur ki bizim üstünlüğümüzü göz ardı ederek ve hissetmeden bize karşı harekete geçmiş olsun. Bizim Hıristiyanlardan fethettiğimiz toprakları hatırla; sen de biliyorsun ki onları sahip oldukları yerlerden sürmüştük; Hıristiyanların en güçlü şehirleri bizim rüzgârımız karşısında savrulup gitti. Kuran-ı Kerim'in şu ayetlerini

sana hatırlatırım: ' Haksız yere saldıranları Allah sevmez![19]', 'Nasıl da çok sayıdaki ordular bir avuç insan tarafından yok edildi![20]' Allah, adaleti korur; bizimse ne Onun adaletinden ne de senin mağrur rüyalarını boşa çıkaracağından şüphemiz yoktur." (Markîzî: 'Âşûr, 1970: 334-335; Bohn, 1848: 543).

Bir süre sonra Fransızlar, gemilerini boşaltarak Emir Fahr ed-Dîn'in kamp kurduğu ve onların kralına kırmızı çadır gönderdiği aynı sahilde kamplarını kurdular (Bradbury, 1992: 200). Bu esnada Emir Fahr ed-Dîn'in askerleri, Frankların yerleşmelerini engellemek gayesiyle birkaç girişimde bulundu. Emir Necm ed-Dîn ve Sârim ed-Dîn bu çarpışmada Frank askerlerinden bazılarını katletti.

Bir gece vakti Emir Fahr ed-Dîn karargâhını kaldırdı ve tüm ordusuyla beraber Nil'in doğu sahiline doğru uzanan köprüyü geçerek Dimyat'tan uzaklaştı. Bu esnada Fransız Haçlıları da Nil nehrinin batı kıyısında yer alıyordu. Emir Fahr ed-Dîn'in askerleriyle birlikte şehir merkezinden uzaklaşıp kendilerini öfkeli Fransız Haçlılarıyla karşı karşıya bırakan Dimyat[21] halkının o andaki umutsuzluğunu tarif etmek imkânsızdır. Bu durum karşısında Haçlıları beklemekten korkuya kapılan halktan bazı kimseler gece karanlığında şehri terk etmeye başladı. Benû Kenâne kabilesinin en güçlü üyelerinden müteşekkil bir garnizona sahip Müslüman bir kumandanın bu şekilde davranması elbette ki bağışlanabilir bir durum değildi. Oysaki Dimyat da o güne kadar Frank saldırılarına karşı en güçlü mukavemeti göstermiş olan Müslüman şehirleri arasındaydı. Özellikle el-Melik el-Kâmil'in hükümdarlığı esnasında Haçlı kuvvetleri tarafından altı ay kuşatılan şehir, açlığa ve salgına rağmen mukavemet göstermiş ve Frankların şehri ele geçirmesine izin verilmemişti (Makrîzî: 'Âşûr, 1970: 335).

6 Haziran 1249 yılı Pazartesi sabahında, Fransızlar Dimyat merkezine geldiler fakat karşılarında kimseyi göremeyince şaşırdılar. İlk olarak bunun bir oyun olduğundan şüphelendiler ve tedirgin oldular. Fakat daha sonra Dimyat halkının şehirden kaçtıklarını öğrenerek savunmasız şehri mücadelesiz olarak tüm silah depoları ve mühimmatıyla ele geçirdiler. Sahipsiz şehrin ele geçirilmesi Haçlılar

---

[19] Bakara Suresi 190. ayet-i kerime.

[20] Bakara Suresi 249. ayet-i kerime.

[21] Mısır'da bir Akdeniz limanı olan Dimyat, Nil deltasında Kahire'nin 200 km. kuzeyindedir. Eyyûbîler ve Memlûklar zamanında Haçlılar Dimyat'a saldırarak özellikle bu bölge üzerinden Mısır'a hâkim olmayı denemişlerdir. Amacı Mısır'a hâkim olmak olan St. Louis de Dimyat'ı kısa bir süre de ele geçirdi, bkz. Altan Çetin, "Bir Haçlının Hatıraları: Jean de Joinville", **Nüsha**, Yıl:2, Sayı: 7, (Güz 2002), s. 190.

adına büyük bir başarıydı. Zira, şehir askerler için tam bir erzak deposuydu, müstahkem bir mevkide kurulmuştu ve güçlü surlara sahipti. Aynı zamanda Dimyat, haçlıların Mısır'a ve buradan hareketle Kudüs'e sahip olmaları açısından büyük önem arz ediyordu (Strayer, 2005: 496; Bradbury, 1992: 199). Dimyat'ın iyi korunduğunun bilincinde olan St. Louis, uzun bir kuşatma devresinden sonra ancak şehre hâkim olabileceğini düşünüyor, bu başarının bu kadar kolay sağlanabileceğini aklından bile geçirmiyordu (Smith, 2005: 194). Halbuki, Fransızların daha önce Dimyat'a geleceğini öğrenen sultan şehri çok güzel tahkim ettirmişti. Dimyat'ta gelişen bu olayların haberi Kahire'ye ulaşınca herkes buna şaşırdı (Bohn, 1848: 543; Şeşen, 1992: 389). Özellikle düşünülen nokta ise bu başarının Fransızların coşkusunu ve cesaretini büyük ölçüde artıracağı hususundaydı. Çünkü iki taraf Dimyat'ta karşı karşıya karargâh kurmuşken sultanın askerleri korkarak Fransızlarla çarpışmadan Dimyat'ı terk etmişler, bu suretle sayısız silah ve mühimmat da düşman kuvvetlerinin eline geçmişti (Bradbury, 1992: 200). Sultanın rahatsızlığı da günden güne arttığından gelişen bu başarısız durumda etkin bir rol oynamasına engel oluyor, Mısır halkı da durumdan tedirgin bir şekilde ümitsizce bekliyordu. Eğer bu böyle devam ederse devletin Haçlılar tarafından ele geçirileceğine kimsenin bir şüphesi kalmamıştı.

Fransız kuvvetlerini karşılamak üzere Dimyat'a gönderdiği garnizonun korkaklığına öfkelenen Sultan Necm ed-Dîn, kaçan müdafilerden elli neferin öldürülmesini emretti ve kendi emirleri olmaksızın Dimyat'ı terk eden bu korkakların ölümü hak ettiklerini bildirdi. İçlerinde oğluyla birlikte ölüme mahkûm edilmiş bir asker, oğlunun ölümünü seyretmeye dayanamayacağından olsa gerek ki, sultandan ilk olarak kendisinin öldürülmesini rica etmiş, fakat Sultan Necm ed-Dîn onun bu isteğini geri çevirmiş, adamın oğlu babasının gözleri önünde idam edilmiştir.

İdamların tamamlanmasından sonra Sultan Necm ed-Dîn yüzünü Emir Fahr ed-Dîn'e çevirerek öfkeli bir ses tonuyla; "*Franklara karşı ne mukavemeti gösterdin? Onlarla hangi savaşı yaptın? Franklara karşı bir saat bile dayanamadın. Oysaki metanetle ve cesaretle onların karşısında durmalıydın*" dedi. Sultanın bu şekilde öfkelenmesinden çekinen Emir Fahr ed-Dîn'in askerlerinden bazıları ona imalı hareketlerle kendisinin istemesi durumunda Sultan Necm ed-Dîn'i tahttan edebileceklerini bildirdiler. Emir Fahr ed-Dîn ise onlara; "*Sabırlı olunuz! Kısa zaman içinde şifa bulmak üzeredir. Ölürse ne âlâ, yok ölmezse zaten sizin elinizdedir*" şeklindeki alaylı sözüyle karşılık vermiştir. Eğer o anda Emir Fahr ed-Dîn bu teklifi

kabul etmiş olsaydı gerçekten de maiyetindeki askerler Sultan Necm ed-Dîn'i kolaylıkla tahttan edebilirdi (Makrîzî: 'Âşûr, 1970: 336; Kopraman, 1992: 438-439).

Bir süre sonra Sultan Necm ed-Dîn hasta haline rağmen ordunun başına geçerek el-Mansûra'ya[22] doğru hareket edilmesi emrini verdi. Silah ve mühimmat yüklü savaş gemisine bindi ve 9 Haziran Çarşamba günü el-Mansûra'ya vardı. Şehrin merkezine kuvvetlerini yerleştirdi. Bu esnada büyük sayıdaki Bedevî Arap kuvvetleri de Sultan Necm ed-Dîn'in ordusuyla birleştiler. Müslümanlar savaş hazırlıklarını tüm hızıyla sürdürürken Fransızlar ise Dimyat şehrini müstahkem hale getiriyorlar ve stratejik mevkilere garnizonlar yerleştiriyorlardı. 12 Haziran 1249 yılında 36 Frank esiri Kahire'ye gönderildi. İçlerinde iki şövalyenin de bulunduğu bu esirler Bedevîlerin Fransız karargâhına yaptıkları bir baskında ele geçirilmişlerdi. Yine birkaç gün içinde sayıları 70'i bulan ve ele geçirilen Fransız esirler Kahire'ye gönderildi (Bohn, 1848: 544-545).

Suriye sahillerinde birkaç önemli yeri hâkimiyeti altında tutan ve son gelişmelerden sonra iktidarları zayıflayan iki Haçlı Prensi maiyetlerindeki kuvvetlerle birlikte Fransız ordusuna katıldılar. Bu durum Dimeşk halkına Beyrut'un güneyindeki Saydâ'yı (Sidon) kuşatma imkânı verdi. Birkaç savunma girişimine rağmen şehir Dimeşkliler tarafından kuşatıldı. Özellikle Dimyat'ın kaybedilmesinden ötürü derin üzüntü yaşayan Kahire halkı bu haberin şehre ulaşmasından sonra büyük bir sevince boğuldu. Saydâ'da ele geçirilen ve yarısını Fransızların teşkil ettiği Frank esirleri 29 Ağustos 1249'da Kahire'ye gönderildi.[23]

Bu sıralarda da Sultan Necm ed-Dîn'in hastalığı daha da ilerlemeye başladı. Hekimbaşılar onun iyileşmesinden iyice umudu kestiler. Zira vücudundaki çıban günden güne kötüye giderken akciğerlerinde de tümör zuhur etmişti. Sağlığındaki bu kötü gidiş onun 22 Kasım 1249'da ölümüne sebebiyet verdi. Vefatından önce sultan, Turanşah'ı veliaht olarak tayin etmişti. Öldüğü zaman 44 yaşında olup 10 yıl hükümranlık sürdü (Bohn, 1848: 544; Çıbâr, 1994: 192).

---

[22] El-Mansûra: 616 (1219)'da Eyyûbî Sultanı el-Melik el-Kâmil Muhammed tarafından Dimyat'ı işgal eden Haçlılara karşı Nil'in Dimyat kolunun doğu kıyısında bir askerî karargâh olarak kuruldu, bkz. Hilal Görgün, "Mansûre", **İ.A.**, T.D.V., c. 28, Ankara 2003, s. 16.

[23] Saydâ şehrinin Müslümanların eline geçmesinden dolayı büyük üzüntü yaşayan St. Louis, Yafa'daki işlerini bitirir bitirmez Saydâ'yı tekrar ele geçirip müstahkem hale getirmeyi tasarlamıştı, bkz. R. Stephen Humphreys, **From Saladin to the Mongols: The Ayyubids of Damascus, 1193-1260**, New York 1982, s. 326.

 ISSN: 1308-2922

Kendisi Bahrî Memlûkların kurucusu olup bu köleleri Kahire'de Ravda adasında[24] kurduğu kaleye yerleştirmişti.[25] Zaten bir süre sonra da Bahrî Memlûklar Eyyûbilerden iktidarı devralacaklardı (Makrîzî: 'Âşûr, 1970: 337-339; Şeşen, 1992: 389).

Sultan Necm ed-Dîn'in vefatının akabinde onun karısı Şecer ed-Durr[26] hemen Kumandan Emir Fahr ed-Dîn'e ve Hâdim Cemâl ed-Dîn'e haber yollayarak sultanın vefat ettiğini onlara bildirdi ve devletin bu kritik döneminde onların desteğini rica etti. Bunlar Sultan Necm ed-Dîn'in ölümünü sır gibi sakladılar ve sanki sultan hayattaymış gibi devlet işlerini idare ettiler (Brockelmann, 1992: 192). Turanşah, Kahire'ye ulaşıncaya kadar avamdan sultanın vefatı gizlendi. Turanşah'a daha önce bir haberci gönderilmiş ve babası Sultan Necm ed-Dîn'in vefatı kendisine bildirilmişti (Makrîzî: 'Âşûr, 1970: 342; Bohn, 1848: 546; Şeşen, 1992: 389).

Vefat olayının gizli tutulması için pek çok önlem alınmışsa da bir tülü Fransızlar bu gelişmeden haberdar oldular. Bu hal üzerine de Dimyat'tan çekilip levazım ve silah yüklü gemileriyle Nil boyunca ilerlemeye başladılar. Emir Fahr ed-Dîn Kahire'ye bir haber yollayarak Fransızların yaklaştıklarını bildirdi ve onlarla hayatları

---

[24] Er-Ravda: Dimyat ve Reşid kollarına ayrılmadan önce, Nil nehrinin yatağında bulunan bir takım büyük adalardan biridir. Ada, eski Kahire'nin yanında Kasr el-'Aynî'ye doğru uzanmakta ve sağ sahilden el-Halîc adlı dar bir kanal ile ayrılmakta olup nehir ada ile Giza arasında bütün genişliği ile akmaktadır, bkz. A.S. Atıya, "Ravza", **İ.A.**, M.E.B., c.9, İstanbul 1964, s. 639.

[25] Sultan Necm ed-Dîn tarafından kurulan bu birlik 648/1250 yılında zamanla Mısır ve Suriye'de güç kazanarak iktidarlarının ilk 10 yılında Eyyûbîlerin hâkimiyetlerini kıracaklar ve Moğollara karşı savaşım vereceklerdi, bkz. Jorgen S. Nielsen, "Sultan al-Zahir Baybars and the Appointment of Four Chief Qadis, 663/1265", **Studia Islamica**, No. 60 (1984), s. 167; bu konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. Amalia Levanoni, "The Mamluks' Ascent to Power in Egypt", **Studia Islamica**, No. 72 (1990), 121.

[26] Onu satın alan Sultan Necm ed-Dîn bir süre sonra kendisine derin bir aşk ile bağlanmış, gittiği bütün savaşlarda onu yanından hiç ayırmamış ve onu hiç terk etmemişti, Eyyûbî Devleti zamanında orduya alınmış olan Türk Memlûklar git gide güçlenerek 1250'de son Eyyûbî hükümdarı Turanşah'ı öldürüp iktidarı ele almışlardı. Bu Memlûklar Turanşah'ın üvey annesi ve el-Melik es-Sâlih'in dul eşi olan Türk asıllı Şecer ed-Durr'u kadın olmasına rağmen devletin başına getirerek yeni kurulan bu devlete "Memlûk Devleti" adını verdiler, daha detaylı bilgi için bkz. Bahriye Üçok, **İslâm Devletlerinde Türk Naibeler ve Kadın Hükümdarlar**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1981; Götz Schregle, **Die Sultanın van Ägypten**, Wiesbaden 1961.

pahasına mücadele etmeleri ve şehirlerini savunmaları hususunda Kahirelileri teşvik etti. Emir Fahr ed-Dîn'in mektubu bir caminin minberinde cemaate okundu. Onun bu mektubuna cemaat uğultularla ve figanlarla cevap verdi. Devletin içindeki durum karışıktı ve sorunlar birbiri ardına gelmekteydi. Özellikle bir süre sonra sultanın vefatının da açığa çıkması halkın üzerindeki şaşkınlığı bir kat daha artırdı. Halk arasında korkak olup Fransızların karşısında İslâm ordusunun dayanamayacağına inananlar Kahire'yi terk etmeyi düşünürlerken, daha cesur olanlar ise Haçlılarla çarpışmak için el-Mansûra'ya gidip İslâm ordusuna katıldılar (Makrîzî: 'Âşûr, 1970: 343-344).

7 Aralık 1249 senesinde, taraflar arasında önemsiz sayılabilecek bazı çarpışmalar zuhur ettiyse de bu, Fransızların ordugâhlarını kurmasına engel teşkil etmedi. Hemen ertesi gün ise Fransızlar ilerleyişlerine devam ettiler ve 19 Aralık 1249'da el-Mansûra şehrinin önlerinde belirdiler. Bu esnada Kerek Nâibi Emir en-Nâsır Davud ise birlikleriyle birlikte Nil'in diğer yakasında bulunmaktaydı. Fransız ordusu ordugâhlarının önüne derin hendekler kazdılar ve bulundukları mevzileri savunma çitleriyle çevirmeyi başardılar. Bunlara ilaveten Mısır ordusuna karşı kullanmak üzere büyük taşlar fırlatabilecek mancınıkları kurdular. Bir süre sonra Fransız kampından kurtulmayı başaran birkaç firari Müslümanların bulunduğu tarafa geçerek Fransızların levazım darlığı içinde olduğunu bildirdi (Makrîzî: 'Âşûr, 1970: 347).

Ramazan Bayramında Kral St. Louis'le kuvvetli bir bağı bulunan bir Lord esir edildi. Taraflar arasında ufak tefek de olsa çarpışmasız geçen bir gün olmuyordu. Müslümanlar düşman tarafında ne olup bittiği hususunda bilgi edinmek gayesiyle çeşitli stratejiler yürütmekteydiler. Öyle ki bir gün Kahire'den bir asker karpuzun içini boşaltarak kafasını kabuğun içine sokmak suretiyle kamufle olmayı, böylece nehir boyunca yüzerek Fransız kampına sızmayı tasarladı. Planını tatbik etti ve bu şekilde nehirden yüzerek Fransızların bulunduğu yakaya sızmayı başardı. Nehirdeki karpuzu görüp bunun bir tuzak olabileceğine ihtimal dahi vermeyen bir Frank askeri onu almak için nehre girdi. Fakat Müslüman asker çok iyi ve kuvvetli bir yüzücüydü, karpuzu almak için ellerini uzatan Frank askerini yakaladı ve onu esir alarak kumandanına götürdü (Makrîzî: 'Âşûr, 1970: 348).

1250'den itibaren St. Louis'in komutasındaki Haçlı birliklerine Avrupa'dan destek amacıyla gönderilen baronların komutasındaki yeni birliklerin dahil olduğunu görmekteyiz ki buna en büyük etkenlerden birisi de Fransızların Dimyat'ta sağladıkları başarıydı. Bu suretle daha önce de bahsi geçtiği gibi Kutsal Haç'a

 ISSN: 1308-2922

yemin etmiş İskoçlardan bir gurup şövalye, ölümcül hastalığın pençesinde olmasına rağmen ikinci kez yemin eden İngiltere Kralı III. Henry'nin kardeşi Alphonse de Poitier ve komutasındaki şövalyeler, Bizans baronlarından Philippe de Toucy, Kont Jean de Brienne, iki kardeşiyle birlikte Mısır'a doğru yola çıkan Lord Guînes Fransız ordusuna dâhil oldular (Jackson, 2007: 195). Kendilerine katılan bu yeni birliklerle daha da güçlenen Fransızlar ilk olarak Fariskur'da daha sonra da buradan hareketle el-Mansûra'nın karşısında yer alan Cedile'de karargâh kurdular. Bu karargâhın çevresini surlarla güçlendirdikten sonra da aralarında Eşmuneyn gölü bulunan Müslümanlarla hem karada hem de nehirde çarpışmaya başladılar. Taraflar arasındaki bu mücadele sonucunda Kral Louis'in kardeşi Comt d'Anjou esir alındı ve düşmana ait olan bir muharebe gemisi yakıldı. Durum böyle devam ederken İslâm ordusundaki bazı casuslar Müslüman askerlerinin kamp kurduğu bölgeye ulaşan gizli bir nehir geçidini yüz kırk kadar Fransız şövalyesine gösterdiler (Şeşen, 1992: 390). Gizli yerin açığa çıkmasından sonra 8 Ocak 1250'de mezkûr şövalyeler nehrin üzerinde ileri karakol durumunda bulunan kampı bastılar (Strayer, 2005: 499). Bu esnada Emir Fahr ed-Dîn hamamda yıkanıyordu. Bu gelişmenin akabinde aniden yerinden fırladı, atına semer vurmaksızın atladı ve beraberinde bulunan birkaç memlûkuyla birlikte şövalyeleri takibe koyuldu. Fakat Emir Fahr ed-Dîn'in memlûkları korkaklar gibi efendilerini yalnızlığa iterek kaçmaya başladı ve onu şövalyelerin ortasında bir başına bıraktılar. Fakat Emir Fahr ed-Dîn kaçmadı ve mağrur bir şekilde şövalyelerle vuruşmaya başladı. Bir süre sonra da derin yaralar alarak öldü. Fahr ed-Dîn'i katletmelerinden sonra şövalyeler geri çekildiler. Fakat Fransızların bir diğer kolunu teşkil eden asıl şövalyeler de el-Mansûra'ya doğru ilerlemişler, şehrin kapısını zorlamışlar ve en sonunda şehre girmeyi başarmışlardı. Bu esnada Müslümanlar bir sağa bir de sola doğru kaçışmaktaydılar. Fransız şövalyeleri sultanın sarayının kapısına kadar geldiler. Fakat bir süre sonra Emir Baybars komutasındaki Bahrî Memlûklar harekete geçerek Fransız birliklerini geri çekilmeye mecbur bıraktılar. Aslına bakılacak olursa şayet el-Mansûra, Fransızların elindeyken Frank piyadeleri hızla köprüyü geçip şövalyelere dâhil olabilselerdi Eyyûbîlerin yenilgisi kaçınılmaz olacaktı.[27]

[27] Bahsi geçen olay Mansûra Savaşıdır. Detaylı bilgi için bkz. John Coates, "Memories of Mansura: The Tints and Textures of Kipling's Late Art in The Eye of Allah", **The Modern Language Review**, V. 85, No: 3, (1990) s. 555-569; Runciman, **A History of the Crusaders**, II, s. 267.

Fransız kuvvetleri Mısır kuvvetleri karşısında bozgun halinde ricat ederken neredeyse düzeni bozulan Haçlı ordusu dağılma noktasına gelmişti. Bu durum karşısında Kral Louis mümkün olduğunca cesaretini korumaya ve ordunun moralini yüksek tutmaya çalıştı (Strayer, 2005: 500). Bir süre sonra Haçlılar kamp kurdukları ordugâhlarının çevrelerini duvarlarla ördüler ve onu aşılmaz kılmak için çevrelerine hendekler kazdılar. Bu esnada Haçlılar iki kola ayrılmıştı. Diğerine göre daha kuvvetli olan Fransızların ikinci kolu Dimyat yakınlarında ordugâh kurarken diğer kol ise ayrı bir mevkide konaklamaktaydı (Bohn, 1848: 548).

Bir müddet sonra Kahire'ye kanatlarının altında bir not taşıyan haberci güvercin geldi. Notta Frank şövalyelerinin, Emir Fahr ed-Dîn'in kampını bastıklarını ve Müslümanların uğradığı talihsizlik hakkında malumatlar yer almaktaydı. Bu kötü haber şehirde şaşkınlığa sebebiyet verdi ve o gece şövalyelerin önünden Kahire tarafına doğru kaçan Müslüman firariler olabilir diye şehrin tüm kapıları açık tutuldu. Daha sonra ikinci bir haberci güvercin daha şehre ulaştı. Bu ise Müslümanların Fransızlara karşı kazandığı çarpışmayı müjdelemekteydi. Ulaşan ilk haberden şaşkın ve müteessir olan Kahire halkı bu haberle birlikte sevince boğuldu ve şenlikler yapıldı (Makrîzî: 'Âşûr, 1970: 337; Bohn, 1848: 548).

3.2. Turanşah'ın İktidarı ve Fransızların Yenilgiye Uğratılması

Turanşah babası Sultan Necm ed-Dîn'in vefat ettiği haberini alır almaz Hısn-ı Keyfâ'dan Mısır'a doğru yola çıktı. Beraberindeki 50 kadar atlı adamıyla birlikte şehirden ayrıldığı zaman Ramazan ayının 15. günüydü (22 Aralık 1249) ve ayın sonuna doğru Dimeşk'e ulaştı. Burada sultan olarak Suriye naiplerinin tamamından biat aldı. Onun geliş haberi Franklarla savaşım halinde olan Müslümanların cesaretini artırdı. Her ne kadar belli bir kitlenin malûmu olsa da daha henüz Sultan Necm ed-Dîn ölüm haberi resmi olarak ilan edilmemişti. Öyle ki ümera sanki sultan hayattaymış gibi vazifelerini icra ediyor, sultanın masası hazırlanıyor ve her emir Sultan Necm ed-Dîn adına veriliyordu. Tabiî ki bu haldeyken devlet onun eşi olan Şecer ed-Durr tarafından idare edilmekteydi. Dimeşk'te on yedi gün kalıp buradaki işleri yoluna koyduktan sonra Turanşah oradan ayrıldı ve bir süre sonra el-Mansûra ordugâhına ulaştı. Buraya gelmesinden sonra ise babası Sultan Necm ed-Dîn'in ölümü resmen açıklandı (Makrîzî: 'Âşûr, 1970: 351-352; Çıbâr, 1994: 192).

Eyyûbî Devletinde bu gelişmeler olurken Dimyat'tan Haçlılara levazım taşıyan yüklü bir gemi Fransız ordugâhına ulaştı. Bu

 ISSN: 1308-2922

yıl itibariyle Nil nehri çok yüksek bir raddedeydi. Turanşah ise bu gelişmenin ardından ümeraya gemiler inşa edilmesini emretti. Emir icra edildi ve gemi yapımında kullanılacak olan parçalar develere yüklendi ve el-Mahalle[28] gölüne taşındı. Burada parçaları birleştirilen gemiler kanala indirildi, askerler gemiye dâhil edildi ve herkes pusuya yatıp Fransızları beklemeye koyuldu (Bohn, 1848: 549).[29] Fransız donanması el-Mahalle gölünde görünür görünmez Müslümanlar aniden gizlendikleri yerden çıkarak Fransız donanmasına saldırdılar. Taraflar arasındaki bu çarpışmada binden fazla Haçlı ya öldürüldü ya da esir edildi. Müslümanlar bu zaferde Franklara ait olan içi mühimmat yüklü 52 gemiyi ele geçirdiler. Fransızların bu yenilgisiyle birlikte Dimyat ile olan bağlantıları da kesilmiş oluyordu ki bu bağlantı Nil nehri üzerinden sağlanmaktaydı. İşte bu durum kısa bir süre sonra Haçlıların açlıkla karşı karşıya kalmalarına sebebiyet verdi. Onların bu zor durumundan ustalıkla istifade eden Müslümanlar her taraftan düşman çevresini kuşatınca Haçlılar ne geri çekilebildiler ne de kaçabildiler. Her ne kadar bir Haçlı donanması Dimyat'tan destek amacıyla yola çıktıysa da bu gemiler de Müslümanların eline geçti. Ele geçirilen bu 32 Frank gemisi 9 Mart 1250'de el-Mansûra'ya gönderildi. İşte bu son kayıp zaten moralsiz olan Haçlıları daha da üzdü (Cevzî: Sevim, 1951: 779). Bu hal üzerine Fransızlar barış yapmaya karar verdiler ve Turanşah'a elçi gönderdiler. Elçilik heyeti Emir Zeyn ed-Dîn ve Kadı Bedr ed-Dîn tarafından karşılandı ve görüşmeler başladı. Fransızlar, Kudüs'ün ve Suriye'de bazı yerlerin kendilerine bırakılması şartıyla Dimyat'tan feragat edeceklerini bildirdiler. Fakat bu teklif Müslümanlar tarafından geri çevrildi ve görüşmeler askıya alındı.

9 Nisan 1250 Salı günü tüm Fransız ordusu ordugâhlarını kaldırdılar, yanlarında bulunan fazla malzemelerle ağırlıkları yaktılar ve harekete geçerek Dimyat'ın yolunu tuttular. Seferleri esnasında bazı gemileri de Nil'in sularına gömüldü. Ertesi Çarşamba gününün şafağında Fransızların geri çekildiğini anlayan Müslümanlar hızla harekete geçerek onları takibe koyuldu ve uygun bir mevkide Fransız donanmasına saldırdı. Taraflar arasında en şiddetli çarpışmalar Fâriskûr'da[30] oldu. Fransızlar bozguna uğradı ve kaçmaya başladılar.

---

[28] El-Mahalle gölü için bkz. Şeşen, *a.g.m.*, s. 391.

[29] Henry G. Bohn, *a.g.e.*, s. 549.

[30] Fâriskûr: Mısır'ın kuzey kesiminde, Dimyat'a yakın bir mevkide Nil'e kıyısı olan ufak bir yerleşim merkezidir, bkz. İbn Batuta, **Seyehatnâme**, nşr. Muhammed et-Tancî, c.I, İstanbul 1983, s. 47-50; Fâriskûr için ayrıca bkz. Şeşen, *a.g.m.*, s. 391.

Haçlılardan, bazılarına göre on bin bazılarına göre ise otuzbin kişi bu savaşta öldü (Makrîzî: 'Âşûr, 1970: 353-355; Bohn, 1848: 550). Süvarilerden, piyadelerden, tüccarlardan ve sanatkârlardan oluşan yüz bin kişi ise esir edildi. Müslümanlar büyük ganimetler elde ettiler. Sayısız at, katır, ordugâh çadırlarıyla silahlar ve Fransız ordusunun diğer ağırlıkları Müslümanların eline geçti (İbn Tagriberdi: Tarhan, b.t.y. 365). Emir Baybars el-Bundukdârî'nin kumandasındaki Bahrî Memlûklar bu savaşta büyük kahramanlıklar gösterdiler ve zaferin kazanılmasında hayati bir rol oynadılar. Her şeyden ümidini kesen Kral St. Louis ise beraberindeki birkaç Lord ile birlikte ufak bir tepeciğe çekildi. Fakat bir süre sonra esir alınan Kral St. Louis zincirlere vurulmuş bir şekilde el-Mansûra'ya getirildi ve Sultan Turanşah'ın emirlerinden olan İbrahim b. Lokman'ın evine hapsedildi.[31] Bu savaşta Kral St. Louis'in kardeşi Kont d'Anjou da de esir edilenler arasındaydı ve o da aynı eve getirildi. Sultan Turanşah, bunların erzak ve giyecek türünden her türlü ihtiyaçlarının karşılanmasını emretti. Kral St. Louis'in bu seferine bizzat iştirak eden ve esir edilen Haçlılar arasında da yer alan Jean de Joinville[32], bu tutsak dönemlerinde Müslümanların Franklı esirlere olan tutumu hakkında hatıratında şu kayıtlara yer vermişti: "*Mansûra'da bir süre kaldıktan sonra buradaki emirlerden birisi bizim başka bir köşke nakledilmemizi emretti. Pek çok şövalye ve adamın Müslümanlar tarafından tutulduğu bu avlu toprak duvar ile çevriliydi. Bu çevrili olan yerde onlar esirleri tek tek alıyorlar ve hepsine ' Dininden dönüyor musun?' diye soruyorlardı. Dininden dönmeyenler bir tarafa ayrılıyor ve onların başı kesiliyordu, dininden dönenler ise başka bir tarafa koyuluyordu.*" (Joinville: Kanat, 2002: 138).

Bozgundan kurtulan Haçlılardan arda kalanlar bir an evvel Fransa'daki evlerine dönmek için birbirleriyle yarışıyorlardı ve pek çoğu da tekrar yurtlarına dönme konusunda tedirgin ve ümitsizdiler. Çünkü kimse burada kalıp ölmeyi istemiyordu (Strayer, 2005: 505). Kral St. Louis ise, bozgundan sonraki esaret günlerinin son bulmasından ve özgürlüğüne kavuşmasından sonraki 4 yılını Akkâ'ya giderek şehirdeki Haçlılara ait olan kalelerin ve müstahkem mevkilerin güçlendirilmesi için harcayacaktı (Tyerman, 1988: 87). Bu

[31] St. Louis'in esir edilmesi hususunda bkz. Sir Frank Marzials, **Villehardouin & De Joinville**, Londra: Dent 1908, s. 211, 212, 219, 220.

[32] IX. Louis'in Lordlarından olup bu sefere iştirak eden Joinville, bu seferi de tasvir eden bir hatırat kaleme almıştı. Bu eserde Memlûk Devleti, bu devleti kuran Türkler ve buna bağlı Türk kültürü ile ilgili değerli bilgiler verilmektedir, bkz. Altan Çetin, *a.g.m.*, s. 190.

 ISSN: 1308-2922

şehir dışında Yafa'ya da giden kral, aynı şekilde bu şehirde de hizmetlerini sürdürdü. Bunları yaparken de sadece kendi bütçesinden yararlandı ve dış kaynaklı hiçbir maddiyata dayanmadı. Bu durum onun Ortadoğu'daki Hıristiyanların sevgisini kazanmasını sağladı. (Jordan, 1979 :65-70).

Bir süre sonra el-Mansûra'dan ayrılan Sultan Turanşah, Fransızlara karşı zaferin kazanıldığı Fâriskûr'a gitti. Burada Nil nehrinin üzerine ahşap bir burç inşa ettirdi. Büyük bir savaşın yükünü üzerinden atmış gibi bir görünüm veren Sultan burada kendini içkiye ve zevk-i sefaya verdi. Haçlılara karşı kazandığı büyük zaferden kendisine bağlı olan naipleri haberdar etmek isteyen Sultan Turanşah kendi el yazısıyla Dimeşk Nâibi Emir Cemâl ed-Dîn'e aşağıdaki mektubu gönderdi (Makrîzî: 'Âşûr, 1970: 356; Bohn, 1848: 551):

"Sıkıntılarımızı neşeye çeviren, her şeye kadir olan Allah'a şükürler olsun! Biz zaferimizi O'na borçluyuz. Onun, bizim üzerimize yağdırdığı rahmet sonsuzdur, fakat bize bahşettiği bu son nimeti o kadar kıymetli ki. Sen şimdi Dimeşk halkına ve gerekirse tüm Müslümanlara Allah'ın, bize Hıristiyanlar karşısında zaferi nasip ettiğini ve şimdi onların ellerimizde olduğunu ilan edeceksin. Bu yılın ilk günü olan Pazartesi gününde hazinemizin kapılarını ardına dek açtık ve imanlı askerlerimize silahlar dağıttık. Aynı zamanda sıkıntılı halimizden Arap kabilelerini de haberdar ederek onları yardıma çağırdık ve bu suretle onlardan yığınla gönüllü bize katıldı. Salı gecesiyle Çarşamba gecesi arası düşmanlarımız tüm ağırlıklarını bırakarak Dimyat tarafına doğru çekilmeye başladı. Gecenin karanlığına rağmen biz onları takip ettik ve onlardan otuz bin kişiyi öldürdük ki korkuya kapılıp Nil'e kendilerini atanların sayısı bu rakama dâhil değildir. Elimize geçen esirleri ise öldürüp cesetlerini yine Nil'e attık. Onların kralı çekilmeye mecbur oldu ve bir süre sonra merhamet diye ayaklarımıza kapandı. Biz de onun canını bağışladık ve rütbesinden dolayı kendisine lazım gelen her türlü hürmeti gösterdik. Bu zaferle Dimyat'ı da geri aldık." (Bohn, 1848: 552).

Sultan, bu mektupla birlikte kralın savaş esnasında düşürdüğü kasketini de yolladı. Bu kasket kırmızı renkteydi ve bir çeşit kürk de onu çevrelemekteydi. Dimeşk Nâibi, sultanın mektubunu okuduktan sonra Kral St. Louis'in kasketini başına taktı. Bu olayı Şeyh Necm ed-Dîn b. İsrâîl aşağıdaki ince alaylı üslûbuyla şöyle nitelendirmiştir (Makrîzî: 'Âşûr, 1970: 358; Bohn, 1848: 552):

Kralın kasketi daha beyazdı kâğıttan,
Bizim kılıçlarımız değiştirerek rengini,
Boyadı onu kırmızıya düşmanın kanından

4. SON EYYÛBÎ SULTANI TURANŞAH'IN BAHRÎ MEMLÛKLAR TARAFINDAN KATLİ ve İKTİDARIN MEMLÛKLARA GEÇMESİ (1250)

VII. Haçlı seferinin Ortadoğu'daki İslâm âlemi açısından belki de en önemli neticesi siyasi otoritenin Eyyûbîlerden Memlûklara geçmesi oldu (Choueiri, 2005: 151). Yukarıda da bahsi geçtiği üzere zaferden sonra Sultan Turanşah'ın Fâriskûr'a çekilip orada tantanalı bir hayata kendini bırakması bazı çevreleri kızdırmıştı. Fakat Hısn-ı Keyfâ'dan beraberinde getirdiği adamlarıyla iktidara geçmesinden sonra çeşitli vazifelere tayin ettiği kişiler ondan hoşnuttular. Özellikle Sultan Turanşah, Müslümanların Haçlılara karşı zafer kazanmasında büyük bir pay sahibi olan Bahrî Memlûklara karşı da kin beslemeye başladı ve onlara tehditler savurdu (Makrîzî: 'Âşûr, 1970: 358; 'Aynî: Emin, 1987: 34; el-Abbâdî, 1995: 112; Takkuş, 1997: 43). Bir süre sonra da yaşadığı lüks hayat malının ve gelirlerinin tükenmesine sebebiyet verdi. Bu hal üzerine Sultan Turanşah, üvey annesi Şecer ed-Durr'dan, babasının sahip olduğu malları kendisine iade etmesini istedi. Durumun vahametini anlayan Şecer ed-Durr, Sultan Turanşah'ın nankörlüğünü ortaya koyduktan sonra Bahrî Memlûklardan yardım istedi. Zaten onun bu nankörlüğüne karşı nefret dolu olan Bahrî Memlûklar ise, bu istek üzerine harekete geçmekte bir an bile tereddüt etmediler ve Sultan Turanşah'ı bir suikast girişimiyle ortadan kaldırmaya karar verdiler. Bunun üzerine Bahrî Memlûkların safına katılan muhalifler harekete geçtiler ve Sultan Turanşah'ın yemek yemeye hazırlandığı bir anda Emir Baybars el-Bundukdârî, sultana yaklaşıp bir kılıç darbesiyle onun parmaklarını uçurdu. Bu hal üzerine can havliyle telaşa kapılan Turanşah, Nil üzerine inşa ettirdiği ve karargâhına kısa bir mesafede bulunan ahşap burca doğru kaçmaya başladı (Bohn, 1848: 553; Şeşen, 1992: 391). Onu takibe koyulan Memlûklar burca ulaştıklarında burcun kapısının kilitlenmiş olduğunu gördüler ve hemen kapıyı ateşe verdiler. Bu esnada askerler de tüm bu olup bitenleri görmekteydiler (Makrîzî: 'Âşûr, 1970: 358-359; Cevzî: Sevim, 1951: 782). Fakat Turanşah, son zamanlardaki halleriyle herkesin o kadar çok nefretini kazanmıştı ki kimse onun yardımına koşmadı. Burcun tepesinde olan ve hazin sonunu bekleyen Turanşah beyhude bir şekilde ağlamaya başladı ve bu haliyle tahttan çekildiğini, şayet izin verirlerse Hısn-ı Keyfâ'ya döneceğini bildirdi. Fakat Bahrî Memlûklar o kadar inatçıydılar ki onun bu talebine aldırmadılar bile. Joinville bu konuya ilgili şu bilgiyi nakleder: "*Sultan, bu kendisine yapılan şeyi planlayan emirlere dönerek şöyle dedi: 'Ey Emirler!*

 ISSN: 1308-2922

Sizlerin de gördüğü gibi beni öldürmek isteyen bu Halka[33] *mensupları karşısında size başvuruyor ve yardımınızı istiyorum.' Bunun üzerine Halka Emirleri tek ses halinde şöyle cevap verdiler: 'Sen bizim seni öldürmeyi istediğimizi söylüyordun, o zaman sen bizi öldürmeden önce bizim seni öldürmemiz çok daha iyidir.'* " (Joinville: Kanat, 2002: 143). Ateşe verilen kapıdan yükselen alevler bir süre sonra burcu sarmaya başladı. Bu durumdan telaşlanan Turanşah bir ara kendini Nil nehrinin sularını atmaya girişti. Fakat bu defa da elbisesi bir engele takıldı ve Nil'in sularına düşmeden bir süre havada asılı kaldı. Bu haldeyken pek çok ok ve kılıç yarası aldıktan sonra Nil'e düştü ve orada boğularak can verdi. Cesedi üç gün boyunca Nil sularında yüzdü, kimse de bu cesedi çıkarıp defnetmeye cesaret edemedi. Nihayetinde Halifenin elçisi gereken izni aldı ve ceset sudan çıkarılarak yakıldı. Sultan Turanşah'ın ölümüyle birlikte Mısır'da 79 yıl hükmeden Eyyûbî Devleti de son bulmuş oluyordu (Makrîzî: 'Âşûr, 1970: 360). Joinville, Turanşah'ın çok akıllı, bilge ve kurnaz biri olduğunu, Sultan Necm ed-Dîn sağlığında iken oğlunun kendi yerine geçme teşebbüsünden korktuğu için onu doğuda fethettiği toprakların başına geçirdiğini nakleder (Joinville: Kanat, 2002: 125).

Sultanın öldürülmesinden sonra gelişen olaylarla ilgili olarak Joinville'nin verdiği bir kayıt dikkati şayandır. Ona göre Turanşah öldürülür öldürülmez emirler onun hâkimiyet alametlerini kralın çadırının önüne getirdiler ve krala, kendisini Mısır'a sultan yapmak istediklerini ve bir danışma meclisi tayin etmesini söylediler. Bu hal üzerine Kral St. Louis ise, Joinville'ye kendisine sunulan bu teklif hakkında ne düşündüğünü sormuş, o da krala onların kendi efendilerini nasıl öldürdüklerini gördükten sonra bu teklifi kabul etmenin çok büyük ahmaklık olacağını söylemiş fakat kral kendisinin bu teklifi reddedemeyeceğini ifade etmiştir(Joinville: Kanat, 2002: 147). Joinville'nin burada verdiği bilgiler gerçeklikten tamamen uzaktır. Çünkü ümeranın ellerinde esir olarak bulunan Fransa Kralı St. Louis'e böylesine bir teklifte bulunmaları düşünülemeyeceği gibi kaldı ki Memlûk kaynaklarında da bu konuyla ilgili olarak herhangi bir bilgiye tesadüf edilmemektedir.

Eyyûbîlerin son sultanı Turanşah'ın katledilmesinden sonra Bahrî Memlûk ümerası, devlet adamları, danışma kurulu üyeleri sultanlık sarayında toplanarak Eyyûbî hanedanından es-Salih Necm ed-Dîn'in dul hanımı Şecer ed-Durr'un melike olmasını ittifak ettiler

---

Memlûk ordusunda bir ünite oluşturan Halka askerleri hakkında bkz. David Ayalon, "Studies on the Structure of Mamlûk Army", **BSOAS**, XV/3, (1953), s. 448-459.

(Kopraman, 1992: 444). Bir süre sonra da Emir İzz ed-Dîn Aybek, ordu kumandanı olarak tayin edildi (Cahen, 1965: 804). Şecer ed-Durr adına ise hutbeler okundu, paralar basıldı (Makrîzî: 'Âşûr, 1970: 360). Böylece O, Mısır'ın Melikesi olarak tayin edildi ve kendisi Mısır'a hükmedecek olan ilk Memlûk Sultanı idi.

Kendisinin her şeyden önce bir kadın olması ve tarih boyunca Müslümanların başlarında hükümdar olarak bir kadını görmeye alışık olmamaları Şecer ed-Durr'un iktidarını sağlamlaştırmasında önünde engel teşkil eden en önemli sorunlardı. Bu durumun farkında olan sultan, mümkün olduğunca devlet ricalinin gözüne girmek amacıyla onlara rütbeler ve ıktâlar dağıttı. Fakat tüm bu çabalar onun muasırlarının gözündeki yerini kuvvetlendirmeye yetmedi ve özellikle Eyyûbî hanedanından pek çok melik, yeni sultana biat etmediler. Bunların yanı sıra Bağdat Abbasî Halifesi el-Musta'sım da yeni sultanı tanımayı şiddetle reddetmiş; bununla da kalmayarak Mısır'a yolladığı bir mektubunda geçen "*Orada erkek kalmadıysa bize bildirin, size buradan bir tane gönderelim*" sert ifadesiyle Mısır ümerasını ayıplamıştı. Öte yandan kendisine muhalif olanlardan bazıları yeni sultanı, Fransa Kralı St. Louis ile yapmakla suçluyorlardı. Sonuç itibariyle bu baskılara daha fazla tahammül edemeyeceğini anlayan Şecer ed-Durr, ordu kumandanı Atabek el-'Asakir İzz ed-Dîn Aybek ile evlenerek sultanlığı ona devretti 31 Temmuz 1250 (Kopraman, 1992: 441-443).

5. FRANSA KRALI ST. LOUİS'İN ESARETİ SERBEST BIRAKILMASI ve BU DURUMUN MISIR'DAKİ YANKILARI

Emir Ebû Ali, Kral St. Louis'in, kendisi için belirlenen fidyenin ödenmesi ve Dimyat'tan çekilmesi karşılığında Fransızlarla barış yapmak üzere vazifelendirildi (Makrîzî: 'Âşûr, 1970: 362). Pek çok görüşmeden ve tartışmadan sonra 7 Mayıs 1250 Cumartesi günü, Fransızların Dimyat'ı tahliye etmesi ve belirlenen fidye karşılığında kralın ve beraberindekilerin serbest bırakılması hususları üzerinde taraflar anlaştı (Joinville: Kanat, 2002: 140). Makrîzî'nin kayıtlarında yer almamasına rağmen Jean de Joinville'ye göre Kral St. Louis işkence ile tehdit edilip Müslümanlarla antlaşmayı görüşmesi hususunda zorlanmıştır. O bu durum için şu bilgileri nakleder: "*Sultanın danışmanları aynen bize uyguladıkları usulü krala da uygulamışlar ve St. Louis'in kendilerine Hospitalier'lere ve Templier'lere ait herhangi bir kaleyi fidye olarak verip veremeyeceğini sormuşlar. Ancak kral, Tanrının da isteğiyle onlara*

 ISSN: 1308-2922

aynen bizim verdiğimiz cevabı vermiş. Onlar da krala, eğer kendisinin falakaya yatırılması emrini verirlerse onların isteği dışında hiç bir şey yapamayacağını söylemişler. Bu falaka hiç kimsenin katlanamayacağı kadar zalimce bir işkencedir. Onlar bunu birbiri içine geçen dişleri olan esnek iki parça tahtadan yaparlardı. Bu tahta parçaları öküz derisinden yapılmış kayış ile birbirine bağlanıyordu. İnsanları bunun içine koymak istedikleri zaman yere yatırıyorlar ve ayakları bu dişlerin arasına gelecek şekilde falakanın içine koyuyorlar ve sonrada insanları tahtaların üzerine oturtuyorlardı. Böylece bu şekilde ezilmemiş kemik kalmıyordu. Yapabileceklerinin en kötüsünü yapmak için üç günün sonunda ayaklar şiştiği zaman onları tekrar falakaya koyuyorlar ve bir kere daha eziyorlardı. Bu tehditlere rağmen kral, kendisinin onların esiri olduğunu ve ne derlerse onu yapabileceklerini söyledi. Tehdit yoluyla kralı alt edemeyeceklerini gördüklerinde tekrar geriye döndüler ve ona Dimyat'ın teslim edilmesinin yanı sıra sultana kaç para verebileceğini sordular. Kral, sultanın kabul edeceği makul bir miktarı, kraliçeye kendilerinin fidyesi olarak ödemesi için bildireceğini söyledi. Onlarda şunu sordular: 'Sen nasıl oluyor da bu işle ilgili kesin bir şey söyleyemiyorsun?'Kral da onlara, kraliçenin böyle bir şeyi kabul edip etmeyeceğini bilmediğini, çünkü onun, eşi olarak davranışlarında serbest olduğunu söyledi. Sonra da danışmanlar sultana döndüler ve onunla konuştular, ardından da krala giderek bir milyon altın dinar (basants) yani beş yüz bin livre öderse sultanın kendisini serbest bırakacağını söylediler. Kral onlara, eğer kraliçe bu şartları yerine getirirse sultanın kendilerini serbest bırakacağına yemin edip etmeyeceğini sordu. Böylece onlar bir kez daha sultana gittiler ve onunla konuştular, geri döndüklerinde de sultanın bahsedilen şartlar yerine getirildiği takdirde kralı serbest bırakacaklarına dair yemin ettiğini söylediler. Yemin alındıktan sonra kral, emirlere dönerek adamlarının serbest bırakılması için beş yüz bin livre'yi ödemeyi ve yine kendi yakınları için Dimyat'ı teslim etmeyi seve seve kabul ettiği sözünü verdi ve kendisini parayla değişmesinin uygun olmayacağını gördüğünü söyledi." (Joinville: Kanat, 2002: 140-141).

Kral St. Louis Haçlıların Dimyat'taki idarecisine bir haber yollayarak şehrin Müslümanlara teslim edilmesini emretti. İlk etapta o bunu reddetti ve emre itaat etmedi. Fakat 11 ay süren ısrarından sonra şehri tahliye etmeye mecbur oldu. Müslümanların elinde esir olarak bulunan Fransız Kralı St. Louis ise kendisi, karısı, kardeşi ve

[34] M.de Wailly'nin hesabına göre bu miktar; modern Fransız parasıyla 10,132,000 Frank ya da 405,000 Paund ediyor, bkz. Joinville, *a.g.e.*, s 141.

beraberinde esir olarak bulunan Lordlar için belirlenen dört yüz bin parça altını fidye bedeli olarak ödedi. Jean de Joinville, para sayma işiyle görevli olan kralın danışmanlarının bu fidyeyi Cumartesi sabahı saymaya başladıklarını ve bunun Pazar akşamına kadar devam ettiğini, çünkü onların miktarı terazide tartarak hesapladıklarını nakleder (Bohn, 1848: 554; Joinville: Kanat, 2002: s. 151). Bunların yanı sıra Sultan el-Melik el-Kâmil, Sultan el-Melik es-Sâlih Necm ed-Dîn ve Sultan Turanşah zamanlarında esir alınan erkeklerden ve kadınlardan müteşekkil sayıları on iki bini bulan Franklı esir de serbest bırakıldı. Kral St. Louis özgürlüğünü alınca Nil'in batıya uzanan yakasına geçti ve bir Cumartesi günü oradan Akkâ'ya gitti. Kralın Akkâ'ya hareketiyle ilgili es-Sâhib Cemâl ed-Dîn b. Matrûb durumu aşağıdaki şiiriyle yorumlamıştır (Makrîzî: 'Âşûr, 1970: 363-64; Bohn, 1848: 537):

Kralı görecek olursan ona bu sözleri götür.
Bu sözler hakikatin taraftarındandır.
İsa Mesih'in askerlerinin ölümü,
Tanrı'dan sana bir armağandır.
Mısır'ı almak için çıkartma yaptın.
İnsanlarınıysa sadece korkak sandın!
Oysaki sen içi hava dolu bir davulsun.
Müslümanları yok etme zamanı geldi zannettin.
İşte bu yanlış zan,
Görebildiğin her zorluğu gözünde küçülttü.
Bizim mükemmel idaremizse,
Askerlerinin Mısır üzerindeki emellerini sildi götürdü.
Ve ayaklarının altında kabirler açıldı.
Şimdi sana eşlik eden yetmiş bin kişiden ne kaldı geriye?
Ölüler, yaralılar ve esirler!
Belki Tanrı sana buna benzer niyetleri sık sık ilham eder!
Fakat bu, tüm Hıristiyanların mahvoluşuna sebep olacak.
Ve Mısır artık onların öfkesinden korkmayacaktır!
Şüphe yok ki papazların da sana zaferi müjdelemişlerdi.
Onların kehanetleri yanlışmış demek.
Sen iyisi mi kendine daha bilgin bir kâhin bul!
Eğer intikam duygun seni yine Mısır'a gelmeye iterse,
Şundan emin ol ki,

 ISSN: 1308-2922

Emir Lokman'ın evi hala duruyor[35]*, zincirler hazır ve hâdim da ayakta!*

Dimyat'ın Haçlılar tarafından tahliyesi tüm Mısır'da büyük bir sevincin doğmasına vesile oldu. Dimyat'ta bulunan askerler ise ordugâhlarını kaldırarak Kahire'ye döndüler. Tam bu esnada da zafer coşkusuyla Sultan Şecer ed-Durr, topladığı mecliste devlet ileri gelenlerine ve askerine hediyeler sunmaktaydı. Sultanın bu cömertliğinden en yoksul askerine kadar herkes yararlanabildi (Makrîzî: 'Âşûr, 1970: 363).

Zafer her ne kadar memnuniyetle karşılanmışsa da kralın fidye karşılığında serbest bırakılması halktan ve havastan pek çok kimseyi rahatsız etti. Bu hassas dönemde Turanşah'ın kendisine bir kötülük yapmasından çekinen ve tarafına çektiği Bahrî Memlûkların desteğiyle onu iktidardan eden Şecer ed-Durr'un sultan olarak bu karara onay vermesi, zaten başlarında kadın bir sultan istemeyen çevrelerin eline büyük bir koz daha vermişti. Nihayetinde baskılara daha fazla dayanamayan Şecer ed-Durr ordu komutanı Aybek ile evlenerek sultanlığı ona devretti. Mısırlıların elinden kurtulan Fransız Kralına gelince; serbest kalışının hemen ardından Akkâ'ya geçen St. Louis, sefere olan inancını kaybetmediğinin sinyallerini verircesine şehrin kale ve surlarını güçlendirerek ve de Avrupa ile sefere ilişkin diplomatik bağlantılarını sürdürerek buradaki faaliyetlerini sürdürdü. Sonuç itibariyle Mısır'a olan seferinden 16 yıl sonra bu defa Tunus Krallığına karşı sefere çıkmaya karar vermiş, bu durum onun serbest kalışından rahatsızlık duyan çevrelerin endişelerinde ne kadar haklı olduklarını gözler önüne sermişti.[36] Fakat sefer zamanının, Afrika'nın kıtlıkla boğuştuğu ve korkunç açlıkların yaşandığı bir döneme denk gelmesi Fransızların ikinci talihsizliği olacaktı. Sefer esnasında St. Louis'in hayatını kaybetmesi bu Haçlı seferini de başarısızlığa uğratacak ve Fransızlar ülkelerine geri dönmek durumunda kalacaklardı.

6. SONUÇ

1248-1254 yılları arasında vuku bulan VII. Haçlı seferi, Fransız Kralı St. Louis'in büyük çabası sonucunda seferber edilmiş ve Ortadoğu üzerinde derin izler bırakmış olan bir olaydır. Kişisel

[35] Bilindiği gibi Kral St. Louis esir olarak ele geçirildiği zaman beraberindekilerle birlikte Emir Lokman'ın evine gönderilmişti.

[36] St. Louis'in VIII. Haçlı Seferi için bkz. Jean Richard, **Saint Louis: Crusader King of France**, (Ed: Simon Lyold), Cambridge 1992; M. W. Labarge, **St. Louis: The Life of Louis IX of France**, Londra 1968.

girişimleri ve Papa IV. Innocentius'un desteğiyle tüm sorumluluğu üzerine alan Kral St. Louis, sefer giderlerinin karşılanması amacıyla, Fransızların geri çekilip ülkelerine dönecekleri ana kadar yürürlükte kalacak olan kanunlar çıkarttı. Ordunun tüm ihtiyaçları Fransız Krallığı tarafından karşılanmaktaydı. Nitekim içlerinde İngilizlerin de bulunduğu bir orduyla harekete geçen kral, 1248 yılının Eylül ayında Kıbrıs'ı ele geçirip Mısır'a doğru yola koyuldu. Bu esnada son zamanlarını yaşayan Eyyûbîlerin başında Sultan Necm ed-Dîn bulunmaktaydı. Fakat mezkûr sultanın rahatsızlığı ve bir süre sonra da vefatı üzerine Turanşah, Şecer ed-Durr'un çağrısı üzerine iktidarı devraldı. Hemen hemen her gün Müslümanlarla Haçlılar arasında irili ufaklı çarpışmalar zuhur etmiş, esas ordusuyla giriştiği savaşta Kral St. Louis ve şövalyeleri yenilerek Sultan Turanşah'a esir düşmüştü. Bilhassa bu mücadelede daha sonra iktidarı devralacak olan Emir Baybars komutasındaki Bahrî Memlûklar büyük kahramanlıklar gösterdiler. Özellikle VII. Haçlı Seferinin İslâm âlemi açısından kayda değer en hayati siyasi neticesi iktidarın Eyyûbilerden Memlûklara geçmiş olmasıydı. Bahrî Memlûkların hizmetlerini görmezden gelip onlara hakaret eden ve tavırlarıyla çevresindekilerin hoşnutsuzluğunu kazanan Sultan Turanşah'ın bir baskın sonucunda tahttan indirilmesiyle de Mısır'da Eyyûbîlerin hâkimiyeti son bulacak ve Mısır'da, 1250'den 1517 yılına kadar Memlûk iktidarının egemen olduğu yeni bir süreç başlayacaktı.

KAYNAKÇA

1. Ana Kaynaklar

El-'Aynî, Bedr ed-Dîn. (1987). **'Ikd el-Cumân fî Târîh Ehl ez-Zamân**, (Nşr: Muhammed Emin), I, Kahire.

El- Makrîzî Takîy ed-Din Ahmed b. Ali(1970). **Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifet Duvel el-Mulûk**, (Nşr: Sa'îd Abd el-Fettâh 'Âşûr), I/2, Kahire.

El-Hamavî, Yakut (1866-1870). **Mu'cam el-Buldân**, Leipzig.

İbn el-Cevzî. (1951). **Mir'ât ez-Zamân fî Târîh el-Ayân**, (Nşr: Ali Sevim), VIII/II Haydarabad.

İbn Tagriberdi, Ebû'l Mehâsîn Yusuf (b.t.y.). **en-Nucûm ez-Zâhire fî Mulûk Mısr ve l-Kâhire**, (Nşr: İbrahim Ali Tarhan). (Basım yeri yok).

İbn Batuta (1983). **Seyehatnâme**, (Nşr: Muhammed et-Tancî), İstanbul.

 ISSN: 1308-2922

2. Haçlı Kaynakları

Jean de Joinville.(2002). **Bir Haçlının Hatıraları**, (Çev: Cüneyt Kanat), Vadi Yay., Ankara.

3. Araştırma Eserler

Ahmadov, S. (2005). **Azerbaycan'da Şiiliğin Yayılma Süreci**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilimdalı, Ankara.

Altan, Ç. (2002). "Bir Haçlının Hatıraları: Jean de Joinville", **Nüsha**, 2/7, s. 189-191.

Atıya, A.S. (1964). "Ravza", **İ.A.**, M.E.B., 9, 639.

Bohn, H. G. (1848). "Extracts from an Arabian MS. By al-Makrisi Containing the Saracenic Account of the Crusade under St. Louis", **Chronicles of The Crusades**, (Ed: Henry G. Bohn), London.

Bilge, M. (2002). "Kerek", **İ.A.**, T.D.V., 25, s. 278-279.

Bostan, İ. (1992). "Ba'lebek", **İ.A.**, T.D.V., 5, s. 9.

Bradbury, J. (1992). **The Medieval Siege**, Woodbridge.

Brockelmann C. (1992). **İslâm Ulusları ve Devletleri Tarihi**, (Çev: Neşet Çağatay), T.T.K. Yay., Ankara.

Buzpınar, Ş.T. (2006). "Nablus", **İ.A.**, T.D.V., 32, s. 265.

Cahen, C. (1965). "Ayyubids", **Encyclopedia of Islâm**, 2. Baskı, I, 1796-1807.

Choueiri, Y. (2005). **A Companion to the History of the Middle East**, Wiley-Blacwell.

Çıbâr, İ.M. (1994). **es-Selâtîn fî'l-Meşriki'l-Arabî**, Dâr en-Nahdat el-Arabiyye, Beyrut.

Coates, J. (1990). "Memories of Mansura: The Tints and Textures of Kipling's Late Art in The Eye of Allah", **The Modern Language Review**, 85/3, s. 555-569.

Demirkent, I. (1992). "Haçlılar", **İ.A.**, T.D.V., 14, s. 525-546.

Duby, G. (1993). **France in the Middle Ages 987-1460**. Blackwell.

El-Abbâdî, A.M. (1995). **Fî Târihi'l-Eyyûbiyyîn ve'l-Memâlîk**, Beyrut.

Erdoğan, İ. (2004). "Armeios Oğlu Er Hikayesi Bağlamında Platon'un Ölümden Sonraki

Hayat İle İlgili Görüşlerinin Dinî ve Felsefî Analizi", **Fırat Üniversitesi İlahiyat**
Fakültesi Dergisi, 42, s. 13-38.
Fayda, M. (1991). "Askalân", **İ.A.**, T.D.V., 3, s. 487-488.
Görgün, Hilal. (2003). "Mansûre", **İ.A.**, T.D.V., 28, s.16.
Housley, N. **The Avignon Papacy and The Crusades 1305-1378**, Oxford.
Huart, L. (1970). "Taberiyye", **İ.A.**, M.E.B.,11, s. 599.
Humreys, S. (1982). **From Saladin to the Mongols: The Ayyubids of Damascus**
1193-1260, New York.
Humreys, S. (2007). "XIII. Yüzyılda Eyyûbîler, Memlûkler ve Latin Doğu", **Cumhuriyet**
Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (Çev: Mustafa Kılıç), XI-1, s. 7.
Jordan, W. C. (1979) **Louis IX and the Challange of the Crusade: A Study in Rulership**,
Princeton.
Jackson, P. (2007). **The Seventh Crusade, 1244-1254: Sources and Documents**, Ashgate Yayınları,
Burlington.
Kanat, C. (1999). Memlûkler'in Baybars Zamanındaki Suriye-Çukurova Siyaseti ve
Bu Siyasetin Çukurova'nın Türkleşmesindeki Rolü. In.Uluslararası Çukurova
Halk Kültürü Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildiriler (s. 423-435). Adana Valiliği
Yayınları.
Kopraman, K.Y. (1992). "Mısır Memlukleri(1250-1517)", **Doğuştan Günümüze Büyük**
İslâm Tarihi,(Ed: K. Seyyithanoğlu, A.R.Çelebi, A.Hurşitoğlu ve V. Vakkasoğlu)
6, İstanbul.
Kramers, J. H.(1980). "Safed", **İ.A.**, M.E.B., 10, s. 48.
Levanoni, A. (1990). The Mamluks' Ascent to Power in Egypt", **Studia Islamica**, 72,
s. 121-144.
Nielsen, Jorgen S. (1984). "Sultan al-Zahir Baybars and the Appointment of Four Chief
Qadis, 663/1265", **Studia Islamica**, 60, s. 167-176.

 ISSN: 1308-2922

Richard, Jean. (1992). **Saint Louis: Crusader King of France**, (Ed: Simon Lyold),
Cambridge.
Runciman, S. (1979). **A History of the Crusaders**, Cambridge University Press,III, London.
Schregle, Götz. (1961). **Die Sultanın van Ägypten**, Wiesbaden.
Schwarz, P. (1964). "Sayda", **İ.A.**, M.E.B.,10, s. 260.
Shai, Har-El (1995). **Struggle for Domination in the Middle East**, Leiden.
Smith, J.R.(2005). **The Crusades: A History**, Londra.
Strayer, J.R. (2005). "The Crusades of Louis IX" in **A History of the Crusades**, (Ed:
Kenneth Seddon, Robert Lee Wolf, Harry Hazzard), Wisconsin University Press,
Madison.
Şeşen, R. (1992). "Eyyûbîler", **Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi**, (Ed: K.
Seyyithanoğlu, A.R.Çelebi, A.Hurşitoğlu ve V. Vakkasoğlu), 6, İstanbul.
Takkuş, S. (1997). **Tarihu'l-Memâlîk**, Beyrut.
Tyerman, C.(1988). **England and The Crusades**, California.
Üçok, Bahriye. (1981). **İslâm Devletlerinde Türk Naibeler ve Kadın Hükümdarlar**,
Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
Yaltkaya, Ş. (1941). **Baypars Tarihi**, T.T.K. Yay., Ankara.